

Risale-i Nur Külliyatından

Kader Risalesi

Redifkütüphanesi

Said Nursî

Kader Risalesi

Bediüzzaman Said Nursî

Risale-i Nur Külliyyati'ndan

Kader Risalesi

Bediüzzaman

Said Nursî

İstanbul - 2010

KADER RİSALESİ

Copyright © Şahdamar Yayınları, 2010

Bu eserin tüm yayın hakları Işık Ltd. Şti.'ne aittir.

Eserde yer alan metin ve resimlerin Işık Ltd. Şti.'nin önceden yazılı izni olmaksızın, elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılması, yayımlanması ve depolanması yasaktır.

ISBN

978-605-0073-07-2

Yayın Numarası

97

Basım Yeri ve Yılı

Çağlayan A. Ş.

TS EN ISO 9001:2000

Ser No: 300-01

Sarıncı Yolu Üzeri No: 7 Gaziemir / İZMİR

Tel: (0232) 252 22 85

Ocak 2010

Genel Dağıtım

Gökkuşuğu Pazarlama ve Dağıtım

Merkez Mah. Soğuksu Cad. Nu: 31 Tek-Er İş Merkezi

Mahmutbey / İSTANBUL

Tel: (0212) 410 50 60 Faks: (0212) 445 84 64

Şahdamar Yayınları

Kısıklı Mahallesi Meltem Sokak No: 5

34676 Üsküdar / İSTANBUL

Tel: (0216) 318 42 88 Faks: (0216) 318 52 20

www.sahdamaryayinlari.com

İçindekiler

Kader Risalesi.....	1
<i>Birinci Mebhas</i>	2
<i>İkinci Mebhas</i>	17
<i>Üçüncü Mebhas</i>	32
Mukaddime	32
<i>Dördüncü Mebhas</i>	49
<i>Hâtime</i>	54
<i>Zeyl</i>	64
Hâtime.....	75
Karma İndeks.....	81

Kader Risalesi

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنزِّلُهُ إِلَّا

بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ¹

وَكُلِّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُبِينٍ²

(Kader ile cüz-ü ihtiyârî, iki mesele-i mühimmedir. Ona dair “Dört Mebhas” içinde birkaç sırlarını açmaya çalışacağız.)

¹ “Hiçbir şey yoktur ki onu meydana getiren hazinelerin anahtarları elimizde olmasın. Biz onu ancak belirli bir ölçü ile indiririz.” (Hicr sûresi, 15/21)

² “Velhâsil her bir şeyi, apaçık bir Kitap’ta sayıp döken Biz’iz.” (Yâsîn sûresi, 36/12)

Cüz-ü ihtiyârî: İnsan iradesi, herhangi bir şeyi yapmak veya yapmama hususunda bir tarafı tercih etmek serbestliği.

Mebhas: Konu.

Mesele-i mühimme: Önemli konu.

Birinci Mebhas

Kader ve cüz-ü ihtiyârî, İslâmiyet'in ve imanın nihayet hududunu gösteren, hâ-lî ve vicdanî bir imanın cüz'lerindedir. Yoksa ilmî ve nazarî değillerdir. Yâni mü-min her şeyi, hattâ fiilini, nefsini Cenâb-ı Hakk'a vere vere, tâ nihayette teklif ve me-suliyetten kurtulmamak için "cüz-ü ihtiyârî" önüne çıkıyor. Ona: "Mesul ve mükel-lefsin" der. Sonra, ondan sudûr eden iyi-likler ve kemâlât ile mağrur olmamak için,

Hâlî: Yaşayarak anlaşılacak mesele.

İlmî: İlimle, bilgi ile ilgili.

Kemâlât: Faziletler, iyilikler, mükemmellikler.

Mağrur: Gururlu.

Mesul: Yaptığı iş ve hareketlerden hesap vermeğe mecbur olan, sorumlu.

Nazarî: İlmî kaidelere ve

fikrî gayrete dayanan, teorik.

Sudûr etmek: Çıkmak, olmak.

Teklif: Cenâb-ı Hakk'ın, insanları kullukla, emir ve yasaklarına göre hareket etmekle vazifelen-dirmesi.

Vicdanî: Kalbde duyulup hissedilen.

“kader” karşısına geliyor. Der: “Haddini bil, yapan sen değilsin.”

Evet, kader; cüz-ü ihtiyârî, iman ve İslâmiyet'in nihayet merâtibinde.. Kader, nefsi gururdan ve cüz-ü ihtiyârî, adem-i mesuliyetten kurtarmak içindir ki, mesâil-i imaniyeye girmişler. Yoksa, mütemerrit nüfus-u emmârenin işledikleri seyyiâtının mesuliyetinden kendilerini kurtarmak için kadere yapışmak ve onlara in'am olunan mehâsinle iftihar etmek, gururlanmak, cüz-ü ihtiyârîye istinad etmek;

Adem-i mesuliyet: Sorumsuzluk.

İftihar etmek: Öğünmek.

İn'am: Nimet vermek. İhsan etmek.

İstinad: Dayanma.

Mehâsin: Güzellikler, iyilikler.

Merâtib: Mertebeler, basamaklar, seviyeler.

Mesuliyet: Sorumluluk.

Mesâil-i imaniye: İmana ait meseleler.

Mütemerrit: İnatçı, dik kafalı, kibirli.

Nüfus-u emmâre: Kötülüğe sevk eden nefisler.

Seyyiât: Kötülük, kaba-hat, günah.

bütün bütün sırr-ı kadere ve hikmet-i cüz-ü ihtiyâriyeye zıt bir harekete sebebiyet veren ilmî meseleler değildir.

Evet, mânen terakki etmeyen avâm içinde, kaderin cây-ı istimâli var. Fakat o da mâziyat ve mesâibdedir ki, yeisin ve hüznün ilâcıdır. Yoksa maâsi ve istikbaliyatta değildir ki, sefahete ve atâlete sebep olsun. Demek kader meselesi, teklif ve mesuliyetten kurtarmak için değil, belki

Atâlet: Tembellik, işsizlik. isyanlar.

Avâm: Halk, ilim ve ihtisas sahibi olmayan geniş kitle.

Cây-ı istimâli: Kullanım alanı.

Hikmet-i cüz-ü ihtiyariye: İnsana tercih hakkı vermedeki ilâhî hikmet.

İstikbaliyat: Gelecek zamanlar.

Maâsi: Günahlar,

Mâziyat: Geçmiş hâdiseler. Geçen zamanlar.

Mesâib: Musibetler.

Sefâhet: Zevk ve eğlenmeye –aşırı derecede– düşkünlük, akılsızlık.

Sırr-ı kader: Kader sırrı.

Terakkî: Yükselme, ilerleme.

Yeis: Ümitsizlik.

fahr ve gururdan kurtarmak içindir ki, imana girmiş. *Cüz-ü ihtiyârî, seyyiâta merci olmak içindir ki, akîdeye dâhil olmuş. Yoksa mehâsine masdar olarak tefer'un etmek için değildir.*

Evet Kur'ân'ın dediği gibi, insan seyyiâtından tamamen mesuldür. Çünkü seyyiâtı isteyen odur. Seyyiât tahribat nevin-den olduğu için, insan bir seyyie ile çok tahribat yapabilir. Müthiş bir cezaya kesb-i istihkak eder. Bir kibrit ile bir evi yakmak gibi. Fakat hasenatta iftihara hakkı yoktur. Onda onun hakkı pek azdır. Çünkü hasenatı

Akîde: İnanç.

Fahr: Övünme, böbürlenme.

Hasenat: İyilikler, sevaplar.

Kesb-i istihkak: Hak kazanma, müstehak olma.

Masdar: Kaynak.

Mehâsin: Güzellikler.

Merci: Dönülecek yer.

Nev: Tür.

Seyyiât: Kötülükler, günahlar.

Tefer'un: Firavunlaşma.

isteyen, iktiza eden rahmet-i ilâhiye ve icad eden, kudret-i rabbâniyedir. Sual ve cevap, dâî ve sebep, ikisi de Hak'tandır. İnsan yalnız dua ile, iman ile, şuur ile, rızâ ile onlara sahip olur. Fakat seyyiâtı isteyen, nefs-i insâniyedir; ya istidat ile, ya ihtiyâr ile. Nasıl ki beyaz, güzel Güneş'in ziyasından bâzı maddeler siyahlık ve taaffün alır. O siyahlık, onun istidadına aittir. Fakat o seyyiâtı, çok mesâlihi tazammun eden bir kanun-u ilâhî ile icad eden yine

Dâî: İsteyen, gerektiren.

İhtiyâr: Seçmek, tercih etmek.

İstidat: İnsanın yaratılışında bulunan tabîî meyil, kabiliyet.

Kanun-u ilâhî: Cenâb-ı Hakk'ın her yerde ve her zaman uyguladığı değişmez hükmü.

Kudret-i rabbâniye: Cenâb-ı Hakk'ın kudreti, her şeye gücü yeterliği.

Mesâlih: Maslahatlar, işler.

Nefs-i insaniye: İnsan nefsi.

Rahmet-i ilâhiye: İlâhî rahmet.

Seyyiât: Kötülükler, günahlar.

Taaffün: Kötü koku yayma, çürüyerek veya bozularak kokuşma.

Tazammun: İhtiva etme, içine alma.

Hak'tır. Demek sebebiyet ve sual nefisten-
dir ki, mesuliyeti o çeker. Hakk'a ait olan
halk ve îcad ise, daha başka güzel neti-
ce ve meyveleri olduğu için güzeldir, ha-
yırdır.

İşte şu sırdandır ki: **Kesb-i şer, şerdir;**
halk-ı şer, şer değildir. Nasıl ki pek çok
mesâlihi tazammun eden bir yağmurdan
zarar gören tembel bir adam diyemez:
“Yağmur rahmet değil.” Evet *halk ve*
îcadda bir şerr-i cüz'î ile beraber hayr-ı
kesîr vardır. Bir şerr-i cüz'î için hayr-ı
kesîri terk etmek şerr-i kesîr olur. Onun
için o şerr-i cüz'î, hayır hükmüne geçer.

Halk: Yaratmak.

Halk-ı şer: Şerri yarat-
mak.

Hayır: İyilik, iyi iş, iyi
şey.

Hayr-ı kesîr: Büyük ha-
yır.

Kesb-i şer: Şer olan bir
fiili işlemek.

Sual: İstemek, talep et-
mek.

Şerr-i cüz'î: Küçük şer.

Şerr-i kesir: Büyük şer.

Îcad-ı ilâhîde şer ve çirkinlik yoktur. Belki, abdin kesbine ve istidadına aittir.

Hem nasıl kader-i ilâhî, netice ve meyveler itibarıyla şerden ve çirkinlikten münezzehtir. Öyle de: İllet ve sebep itibarıyla dahi, zulümden ve kubuhtan mukaddestir. Çünkü kader, hakikî illetlere bakar, adalet eder. İnsanlar zâhirî gördükleri illetlere, hükümlerini bina eder; kaderin ayn-ı adaletinde zulme düşerler. Meselâ: Hâkim seni sirkatle mahkûm edip hapsedti. Hâlbuki

Abd: Kul.

Ayn-ı adalet: Adaletin ta kendisi.

Îcad-ı ilâhî: Cenâb-ı Hakk'ın var etmesi, vücudunda getirmesi.

İllet: Sebep, bir şeyin vücudunun kendisine bağlı olduğu sebep.

İstidad: İnsanın yaratılışında bulunan tabîi me-

yil, kabiliyet.

Kader-i ilâhî: İlâhî kader.

Kesb: İradeyle elde etme, kazanma.

Kubuh: Çirkinlik.

Mukaddes: Takdis olunmuş, temiz.

Sirkatle: Hırsızlıkla.

Zâhirî: Görünen, görünürdeki.

sen sârik değilsin. Fakat kimse bilmez gizli bir katlin var. İşte kader-i ilâhî dahi seni o hapisle mahkûm etmiş. Fakat kader, o gizli katlin için mahkûm edip adalet etmiş. Hâkim ise, sen ondan mâsum olduğun sirkate binaen mahkûm ettiği için zulmetmiştir. İşte şey-i vâhidde iki cihetle kader ve îcad-ı ilâhînin adaleti ve insan kesbinin zulmü görüldüğü gibi, başka şeyleri buna kıyas et. Demek kader ve îcad-ı ilâhî; mebde ve munteha, asıl ve fer', illet ve neticeler itibarıyla şerden ve kubuhtan ve zulümden münezzehtir.

Asıl: Kök, esas, temel.

Fer': Dal, kol, ayrıntı.

Îcad-ı ilâhî: Cenâb-ı Hakk'ın var etmesi, vücûda getirmesi.

İllet: Asıl sebep, vesile.

Kubuh: Çirkinlik.

Mebde: Başlangıç,

prensip.

Münezzehe: Eksikliklerden uzak olma.

Muntehâ: Son. Son nokta.

Netice: Sonuç.

Sârik: Hırsız.

Şey-i vâhid: Tek bir şey.

Eğer denilse: “Madem cüz-ü ihtiyârînin îcada kabiliyeti yok. Bir emr-i itibarî hükmünde olan kesbden başka insanın elinde bir şey bulunmuyor. Nasıl oluyor ki, Kur’ân-ı Mu’cizü’l-Beyân’da, Hâlık-ı semâvât ve arz’a karşı, insana âsi ve düşman vaziyeti verilmiş. Hâlık-ı arz ve semâvât, ondan azîm şikâyetler ediyor.. o âsi insana karşı abd-i mümine yardım için kendini ve melâikesini tahşid ediyor. Ona azîm bir ehemmiyet veriyor.”

Abd-i mümin: Mümin kul.

Âsi: Emre itaat etmeyip isyan eden.

Azîm: Büyük.

Cüz-ü ihtiyârî: İnsan iradesi, herhangi bir şeyi yapmak veya yapmamak hususunda bir tarafı tercih etmek.

Emr-i itibarî: Hakikatte,

hariçte vücudu olmayıp, var kabul edilen emir, iş.

Hâlık-ı semâvat ve arz: Göklerin ve yerin yaratıcısı Allah (c.c.).

İcad: Var etmek, vücuda getirmek.

Melâike: Melekler.

Tahşid etmek: Yığmak, biriktirmek, toplamak.

Elcevap: Çünkü; küfür ve isyan ve seyyie, tahriptir, ademdir. Hâlbuki azîm tahribat ve hadsiz ademler, bir tek emr-i itibarîye ve ademîye terettüp edebilir. Nasıl ki bir azîm sefînenin dümencisi, vazifesinin adem-i îfasıyla, sefîne gark olup bütün hademelerin netice-i sa'yleri ibtal olur. Bütün o tahribat, bir ademe terettüp ediyor. Öyle de: Küfür ve mâsiyet, adem ve tahrip nevinden olduğu için, cüz-ü ihtiyârî bir emr-i itibarî ile onları tahrik edip

Adem: Yokluk.

Adem-i îfa: Yapmama, yerine getirmeme.

Azîm: Büyük.

Emr-i ademî: Yokluk yani ademe ait.

Emr-i itibarî: Hakikatte, hariçte vücudu olmayıp, var kabul edilen emir, iş.

Gark olma: Batma.

Hadsiz: Sınırsız.

Netice-i sa'y: Emegin neticesi, gayretin sonucu.

Sefîne: Gemi.

Seyyie: Fenalık, kötülük, günah.

Tahrip: Harâp etme, yıkıp bozma.

Terettüp etmek: Netice olarak çıkmak, meydana gelmek.

müthiş netâice sebebiyet verebilir. Zira küfür, çendan bir seyyiedir. Fakat, bütün kâinatı kıymetsizlikle ve abesiyetle tahkir ve delâil-i vahdâniyeti gösteren bütün mevcudatı tekzip ve bütün tecelliyât-ı esmâyı tezyif olduğundan, bütün kâinat ve mevcudat ve esmâ-yı ilâhiye namına Cenâb-ı Hak kâfirden şedit şikâyet ve dehşetli tehdidat etmek; ayn-ı hikmettir ve ebedî azap vermek, ayn-ı adâlettir.

Abesiyet: Başiboşluk, gayesizlik.

Ayn-ı adâlet: Adaletin tâ kendisi.

Ayn-ı hikmet: Hikmetin tâ kendisi.

Çendan: Gerçi.

Delâil-i vahdâniyet: Cenâb-ı Hakk'ın birliğini gösteren deliller.

Ebedî: Sonsuz, nihayetsiz.

Esmâ-yı ilâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın isimleri.

Mevcudat: Var olan şeyler, mahlûklar.

Netâic: Sonuçlar.

Tahkir: Küçük görme.

Tecelliyât-ı esmâ: Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinin tecellileri.

Tekzip: Yalanlama.

Tezyif: Küçültme, değersiz hâle getirme.

Madem insan, küfür ve isyanla tahribat tarafına gidiyor. Az bir hizmetle pek çok işleri yapar. Onun için ehl-i iman, onlara karşı Cenâb-ı Hakk'ın inâyet-i azîmine muhtaçtır. Çünkü on kuvvetli adam, bir evin muhafazasını ve tamiratını deruhte etse, haylaz bir çocuğun o haneye ateş vermeğe çalışmasına karşı, o çocuğun velisine, belki padişahına müracaata, yalvarmaya mecbur olması gibi; müminlerin de, böyle edepsiz ehl-i isyana karşı dayanmak için Cenâb-ı Hakk'ın çok inâyâtına muhtaçtırlar.

Elhâsıl: Eğer kader ve cüz-ü ihtiyârîden bahseden adam, ehl-i huzur ve

Deruhte etmek: Üstüne almak, yüklenmek.

Ehl-i huzur: Kalbinde şüphe ve vesvese bulunmayan gönlü itminana ermiş kimseler.

Ehl-i isyan: İsyân eden

kimseler.

Elhasıl: Kısacası, sözün özü.

İnâyât: İhsanlar, lütuflar.

İnâyet-i azîm: Büyük ihsan, büyük lütuf.

kemâl-i iman sahibi ise, kâinatı ve nefsini Cenâb-ı Hak' a verir, O'nun tasarrufunda bilir. O vakit hakkı var, kaderden ve cüz-ü ihtiyârîden bahsetsin. Çünkü; madem nefsini ve her şeyi Cenâb-ı Hak'tan bilir, o vakit cüz-ü ihtiyârîye istinad ederek mesuliyeti deruhte eder. Seyyiâta merciyeti kabul edip, Rabbini takdis eder. Daire-i ubûdiyette kalıp, teklif-i ilâhiyeyi zimmetine alır. Hem kendinden sudûr eden kemâlât ve hasenat ile gururlanmamak için kadere

Daire-i ubûdiyet: Kulluk dairesi.

Hasenat: İyilikler.

Kemâlât: Faziletler, iyilikler, mükemmellikler.

Kemâl-i iman: Tam ve mükemmel bir iman.

Merciyet: Kaynaklık.

Seyyiât: Kötülükler, günahlar.

Sudûr etmek: Çıkmak, olmak.

Takdis etmek: Her türlü eksiklikten uzak olduğunu haykırmak, dile getirmek.

Teklif-i ilâhiye: İlâhî yükümlülük.

Zimmet: Sorumluluk.

bakar, fahr yerine şükreder. Başına gelen musibetlerde kaderi görür, sabreder.

Eğer kader ve cüz-ü ihtiyârîden bahsededen adam, ehl-i gaflet ise; o vakit kadderden ve cüz-ü ihtiyârîden bahse hakkı yoktur. Çünkü; nefs-i emmâresi, gaflet veya dalâlet sâikasıyla kâinatı esbaba verip, Allah'ın malını onlara taksim eder, kendini de kendine temlik eder. Fiilini kendine ve esbaba verir. Mesuliyeti ve kusuru kade-re havale eder. O vakit, nihayette Cenâb-ı

Cüz-ü ihtiyârî: İnsan iradesi, herhangi bir şeyi yapmak veya yapmamak hususunda bir tarafı tercih etme iktidar ve serbestliği.

Dalâlet: Hak ve hakikatten sapma, dinden ayrılma.

Ehl-i gaflet: Gerçeklerden habersiz kimseler.

Esbap: Sebepler.

Fahr: Övünme.

Nefs-i emmâre: İnsanı, daima kötü şeylere sevk eden, kötü şeyler yapmasını emreden nefis.

Sâika: Sevk eden, sürükleyen sebep.

Temlik etmek: Mülk olarak vermek.

Hakk'a verilecek olan cüz-ü ihtiyârî ve en nihayette medâr-ı nazar olacak olan kader bahsi mânâsızdır. Yalnız, bütün bütün onların hikmetine zıt ve mesuliyetten kurtulmak için bir desise-i nefsiyedir.

Desise-i nefsiye: Nefsin hilesi.

Medâr-ı nazar olmak: Düşünüp hükme esas almak.

İkinci Mebhas

Ehl-i ilme mahsus,^{1(Hâşiye)} ince bir tetkik-i ilmîdir.

Eğer desen: “Kader ile cüz-ü ihtiyârî, nasıl tevfik edilebilir?”

İlcevap: Yedi vecihle...

Birincisi: Elbette kâinatın intizam ve mizan lisanıyla hikmet ve adaletine şehâdet

^{1(Hâşiye)} Bu ikinci mebhas, en derin ve en müşkül bir sırr-ı kader meselesidir. Bütün ulemâ-yı muhakkikînce en ehemmiyetli ve münazaralı bir mesele-i akaid-i kelâmîyedir. Risale-i Nur tam halletmiş.

İntizam: Düzen.

Mesele-i akaid-i kelâmîye: Kelâm ilmin konusu.

Mizan: Ölçü, denge.

Münazara: Tartışma.

Müşkül: Güç, zor.

Sırr-ı kader: Kader sırrı.

Tetkik-i ilmî: İlmi araştırma.

Tevfik: Uygun düşürme.

Ülema-yı muhakkikîn: Araştırmacı âlimler.

Vecihle: Şekille, tarzla.

ettiği bir Âdil-i Hakîm, insan için medâr-ı sevap ve ikab olacak, mahiyeti meçhul bir cüz-ü ihtiyârî vermiştir. O Âdil-i Hakîm'in pek çok hikmetini bilmediğimiz gibi, şu cüz-ü ihtiyârînin kaderle nasıl tevfik edildiğini bilmediğimiz, olmamasına delâlet etmez.

İkincisi: Bizzarûre herkes kendisinde bir ihtiyâr hisseder. O ihtiyarın vücûdunu vicdanen bilir. Mevcûdâtın mahiyetini bilmek ayrıdır, vücûdunu bilmek ayrıdır. Çok şeyler var: Vücûdu bizce bedihî olduğu hâlde, mahiyeti bizce meçhul... İşte

Âdil-i Hakîm: Her işini hikmet ve adalet çerçevesinde gerçekleştiren Allah (c.c.).

Bedihî: Çok açık, delile ihtiyaç duymayan.

Bizzarure: İster istemez, zarurî olarak.

İhtiyâr: Seçme, tercih

etme.

Mahiyet: Bir şeyin aslı, esası, iç yüzü.

Medâr-ı sevap ve ikab: Mükâfat ve ceza vesilesi.

Mevcudat: Varlıklar.

Vücûd: Mevcudiyet, varlık.

şu cüz-ü ihtiyârî, öyleler sırasına girebilir. Her şey, mâlûmatımıza münhasır değildir. Adem-i ilmimiz, onun ademine delâlet etmez.

Üçüncüsü: Cüz-ü ihtiyârî, kadere münafi değil. Belki kader, ihtiyârı teyid eder. Çünkü kader, ilm-i ilâhînin bir nev'idir. İlm-i ilâhî, ihtiyârımıza taallûk etmiş. Öyle ise, ihtiyârı teyid ediyor, ibtal etmiyor.

Dördüncüsü: Kader, ilim nev'indedir. İlim, mâlûma tâbidir. Yani nasıl olacak, öyle taallûk ediyor. Yoksa mâlûm, ilme tâbi değil. Yani ilim desâtiri; mâlûmu, haricî vücûd noktasında idare etmek için

Desâtir: Kaideler, prensipler.

İlm-i ilâhî: Cenâb-ı Hakk'ın ilmi.

Malûm: Bilinen, belli.

Münâfi: Ters, uyuşmayan.

Nev: Çeşit, tür.

Taallûk etmek: İlişgi, ilgisi olmak, asılmak.

Tâbi: Bağlı olma, uyma.

Teyid etmek: Desteklemek, sağlamlaştırmak.

esas değil. Çünkü; mâlûmun zâtı ve vücûd-u haricîsi, iradeye bakar ve kudrete istinad eder. Hem ezel; mâzi silsilesinin bir ucu değil ki, eşyanın vücûdunda esas tutulup ona göre bir mecburiyet tasavvur edilsin. Belki ezel; mâzi ve hâl ve istikbali birden tutar, yüksekte bakar bir ayna-misaldir. Öyle ise, daire-i mümkinât içinde uzanıp giden zamanın mâzi tarafında bir uç tahayyül edip, ona ezel deyip, o ezel ilmine, eşyanın tertip ile girmesini ve kendisini onun haricinde tevehhüm etmesi, ona göre muhakeme etmek hakikat değildir.

Ayna-misal: Ayna gibi.

Daire-i mümkinat: Varlık sahası.

Ezel: Başlangıcı olmayan.

İstinad etmek: Dayanmak.

Mâzi silsilesi: Geçmiş zaman zinciri.

Tasavvur: Zihinde şekillendirme, göz önüne getirme.

Tevehhüm: Zannetme. Vehmetme.

Vücûd-u haricî: Yokluktan çıkmış şehâdet alemine girmiş varlık.

Şu sırrın keşfi için şu misale bak: Senin elinde bir ayna bulunsa, sağ tarafındaki mesafe mâzi, sol tarafındaki mesafe müstakbel farz edilse; o ayna yalnız mukabilini tutar. Sonra o iki tarafı bir tertip ile tutar, çoğunu tutamaz. O ayna ne kadar aşağı ise, o kadar az görür. Fakat o ayna ile yükseğe çıktıkça, o aynanın mukabil dairesi genişlenir. Gitgide, bütün iki taraf mesafeyi birden bir anda tutar. İşte şu ayna şu vaziyette onun irtisamında, o mesafelerde cereyan eden hâlât birbirine mukaddem, muahhar, muvafık, muhalif denilmez. İşte

Hâlât: Hâller, durumlar, keyfiyetler.

İrtisam: Resmedilmek, şekillenmek, resim çıkmak.

Mâzi: Geçmiş.

Muahhar: Sona bırakılan, sonda zikredilen şey.

Muhalif: Aykırı.

Mukabil: Bir şeye karşı, bir şeyin karşısında bulunan.

Mukaddem: Öncül, başta zikredilen şey.

Muvafık: Uygun, yerinde, denk.

Müstakbel: Gelecek.

kader, ilm-i ezelîden olduğu için; *ilm-i ezelî, hadîsin tâbiriyle: Manzar-ı âlâdan, ezelden ebede kadar her şey, olmuş ve olacak, birden tutar, ihâta eder bir makam-ı âlâdadır. Biz ve muhâkemâtımız, onun haricinde olamaz ki, mâzi mesafesinde bir ayna tarzında olsun.*

Beşincisi: Kader, sebeple müsebbebe bir taalluku var. Yani, şu müsebbep, şu sebeple vukua gelecek. Öyle ise denilmesin

İhata etmek: Kuşatmak, sarmak.

İlm-i ezelî: Cenâb-ı Hakk'ın ezelî bilgisi.

Makam-ı âlâ: Yüksek makam.

Manzar-ı âlâ: En yüksek gözetleme yeri.

Muhâkemât: Hüküm çıkarmak için bir işi zihinde inceleme ve

yargılamalar.

Müsebbep: Sebep olarak meydana getirilen, netice.

Sebep: Bir şeyin olmasını veya bir hâl üzere bulunmasını gerektiren şey, vesile.

Taalluk: İlişigi, ilgisi olma, asılma.

ki: “Madem filân adamın ölmesi, filân vakitte mukadderdir. Cüz-ü ihtiyârıyla tüfek atan adamın ne kabahati var, atmasaydı yine ölecekti?”

Suâl: Niçin denilmesin?

İlcevap: Çünkü; kader, onun ölmesini onun tüfeğiyle tayin etmiştir. Eğer onun tüfek atmamasını farz etsen, o vakit kaderin adem-i taallûkunu farz ediyorsun. O vakit ölmesini ne ile hükmedeceksin? Yâ Cebrî gibi; sebebe ayrı, müsebbebe ayrı birer kader tasavvur etsen veyahut

Adem-i taallûk: İlgili olmama.

Cebrî: Cebriye mezhebinden olan, **Cebriye**: İnsan iradesini inkâr eden, insanın seçme ve iradesinin olmadığını savunan

bâtil fırka.

Mukadder: Tayin ve takdir olunmuş.

Tasavvur: Zihinde şekillendirme, göz önüne getirme.

Mutezile gibi kaderi inkâr etsen, Ehl-i Sünnet ve Cemaat'î bırakıp fırka-yı dâlle-ye girersin. Öyle ise, biz ehl-i hak deriz ki: “Tüfek atmasaydı, ölmesi bizce meçhul.” Cebrî der: “Atmasaydı yine ölecekti.” Mu'tezile der: “Atmasaydı ölmeyecekti.”

Altıncısı:^{1(Hâşiye)} Cüz-ü ihtiyârînin üs-sü'l-esası olan meyelân, Matüridî'ce bir

^{1(Hâşiye)} Gâyet müdakkik âlimlere mahsus bir hakikattir.

Ehl-i hak: Hakikat ehli, doğru yolda olan kimse-ler.

Ehl-i Sünnet ve Cemaat: Peygamber Efendi-miz'in (s.a.s) ve ashabı-nın çizgisinde giden ehl-i hak muhaliflerine “ehl-i bid'a” denir.

Fırka-yı dâlle: Sapık grup, hak yoldan sapan mezhepler.

Meyelân: Meyletme, bir

tarafı tercih etme.

Mutezile: Hicrî 2. asırda oluşmaya başlayan ve Kur'ân'ı yorumlamada kendi aklı anlayışlarına öncelik veren, kader ve başka bazı inanç konu-larında Ehl-i Sünnet'ten ayrılan fırka.

Müdakkik: Tetkik eden, inceden inceye araştıran, incelikleri bilen.

Üssü'l-esas: Temel esas.

emr-i itibarîdir, abde verilebilir. Fakat Eş'arî, ona mevcûd nazarıyla baktığı için abde vermemiş. Fakat o meyelândaki tasarruf, Eş'ariyece bir emr-i itibarîdir. Öyle ise o meyelân, o tasarruf, bir emr-i nisbîdir. Muhakkak bir vücûd-u haricîsi yoktur. Emr-i itibarî ise, illet-i tâmme istemez ki; illet-i tâmme vücûdu için lüzum ve zarûret ve vücub ortaya girip ihtiyârı ref'etsin. Belki o emr-i itibarînin illeti, bir rüçhâniyet

Abd: Kul.

Emr-i itibarî: Hakikatte, hariçte vücûdu olmayıp, var kabul edilen emir, iş.

Emr-i nisbî: İzafî, göreceli iş.

Eş'ariyece: Eş'arî mezhebine göre.

İhtiyârı ref'etmek: İradeyi ortadan kaldırmak.

İllet-i tâmme: Herhangi bir şeyin var olması için lâzım gelen sebeplerin

tamamı.

İlleti: Asıl sebebi, vesilesi.

Lüzum: Gerekme.

Meyelândaki tasarruf: Tercih hakkını kullanma.

Rüçhâniyet: Üstünlük.

Vücub: Lüzumlu bulunma, gerekme.

Vücûd-u haricî: Yokluktan çıkmış şehâdet alemine girmiş varlık.

Zaruret: İhtiyaç.

derecesinde bir vaziyet alsa, o emr-i itibarî sübut bulabilir. Öyle ise o anda onu terk edebilir. Kur'ân ona o anda diyebilir ki: “Şu şerdir, yapma.”

Evet eğer abd, hâlık-ı ef'âli bulunsaydı ve îcada iktidarı olsaydı, o vakit ihtiyârî ref' olurdu. Çünkü İlm-i usûl ve hikmette مَا لَمْ يَجِبْ لَمْ يُوجَدْ kaidesine mukarrerdir ki: “Bir şey vâcib olmazsa, vücûda gelmez.” Yâni, illet-i tâmme bulunacak; sonra vücûda gelebilir. İlet-i tâmme ise; mâlûl, bizzarûre ve bilvücub iktiza ediyor. O vakit ihtiyâr kalmaz.

Abd: Kul.

Bilvücub: Zorunlu olarak.

Bizzarure: İster istemez. Zorunlu olarak.

Hâlık-ı ef'âl: Fiillerin yaratıcısı.

İktiza etmek: Lâzım gelmek, gerekmek, icab

etmek.

Mâlûl: Bir sebepten ötürü meydana gelen şey.

Mukarrer: Anlatılmış, bildirilmiş, kararlaştırılmış, şüphe olmayan.

Ref' olma: Ortadan kalkma, fesholma.

Sübut: Var olma, varlık.

Eğer desen: “Tercih bilâ-müreccih muhaldır.^{1(Hâşiye)} Hâlbuki, o emr-i itibarî dediğimiz kesb-i insanî; bazen yapmak ve bazen yapmamak; eğer mûcip bir müreccih bulunmazsa tercih bilâ-müreccih lâzım gelir. Şu ise, usûl-ü kelâmiyenin en mühim bir esasını hedmeder?”

^{1(Hâşiye)} Tereccuh ayırdır, tercih ayırdır, çok fark var.

Hedmetmek: Yıkamak, harab etmek.

Kesb-i insanî: İnsanın kendi kudret ve iktidarını bir işe sarf etmesi.

Mûcip: Gerektiren sebep.

Muhal: İmkânsız, olması mümkün olmayan.

Müreccih: Tercih eden, tercih ettiren sebep.

Tercih-bilâ müreccih:

Hiçbir sebep yok iken iki şeyden birisini diğerine üstün tutmak.

Usûl-ü kelâmiye: Kelâm ilmine, İslam'ın inanç esaslarına ait genel prensipler.

Elcevap: Tereccuh bilâ-müreccih muhâldir. Yani müreccihsiz, sebepsiz rüçhâniyet muhaldir. Yoksa, tercih bilâ-müreccih caizdir ve vâkidir. İrade bir sıfattır. Onun şe'ni, böyle bir işi görmektir.

Eğer desen: “Madem katli halkeden Hak'tır. Niçin bana katil denilir?”

Elcevap: Çünkü İlm-i sarf kaidesince ism-i fâil, bir emr-i nisbî olan masdardan müştaktır. Yoksa bir emr-i sâbit olan

Emr-i nisbî: İzafî, göreceli iş.

Emr-i sâbit: Değişmez durum.

Halk eden: Yaratan.

İlm-i sarf: Gramer ilmi.

İsm-i fâil: Dil bilgisinde fiili yapana delâlet eden etken ortaç.

Masdar: Fiillerin asıl kökü.

Müştak: Başka bir kelimededen türemiş.

Rüçhâniyet: Üstünlük.

Şe'n: İcraat, tecelli.

Tereccuh bilâ müreccih:

Bir şeyin zâtında üstünlük vasfı olmadığı hâlde üstün bulunması ki; böyle bir hâl imkânsızdır.

Vâki: Mevcûd ve var olan.

hâsıl-ı bilmasdardan inşikak etmez. Masdar kesbimizdir, katil unvanını da biz alırız. Hâsıl-ı bilmasdar, Hakk'ın mahlûkudur. Mesuliyeti işmam eden bir şey, hâsıl-ı bilmasdardan müştak kılınmaz.

Yedincisi: İrade-i cüz'îye-i insaniye ve cüz-ü ihtiyâriyesi çendan zayıftır, bir emr-i itibarîdir, fakat Cenâb-ı Hak ve Hakîm-i Mutlak, o zayıf cüz'î iradeyi, irade-i külliyesinin taallûkuna bir şart-ı âdi yapmıştır.

Cüz-ü ihtiyariye: İnsan iradesi.

Çendan: Gerçi.

Emr-i itibarî: Hakikatte, hariçte vücûdu olmayıp, var kabul edilen emir, iş.

Hakîm-i Mutlak: Her şeye hükmü geçen Allah (c.c.).

Hâsıl-ı bilmasdar: Masdardan ortaya çıkan şey. Tüfek atarak bir adamı öldürme fiilinde tüfek

atmak fiili masdar, adamın ölmesi ve tüfekten ses çıkması da hâsıl-ı bilmasdar'dır.

İnşikak: Türeme.

İrade-i cüz'îye-i insaniye: İnsan iradesi.

İşmam: Hissettirme.

Mahlûk: Yaratılmış.

Şart-ı âdi: Gerçek ve yeterli sebep olmayıp âdet olarak vesile kılınan.

Yani mânen der: “Ey abdim! İhtiyârınla hangi yolu istersen, seni o yolda götürürüm. Öyle ise mesuliyet sana aittir!” Teşbihte hata olmasın, sen bir iktidarsız çocuğu omuzuna alsan, onu muhayyer bırakıp “Nereyi istersen seni oraya götüreceğim.” desen.. O çocuk, yüksek bir dağı istedi, götürdün. Çocuk üşüdü yahut düştü. Elbette “Sen istedin!” diyerek itap edip üstünde bir tokat vuracaksın. İşte Cenâb-ı Hak, Ahkemü’l-Hâkimîn, nihayet zaafıta olan abdin iradesini bir şart-ı âdi yapıp, irâde-i külliyesi ona nazar eder.

Elhâsıl: Ey insan! Senin elinde gayet

Abd: Kul.

Ahkemü’l-Hâkimîn: Hâkimler hâkimi Allah (c.c).

İktidarsız: Güçsüz, zayıf.

İrade-i külliye: Cenâb-ı Hakk’ın hükmü her şeyi kapsayan iradesi.

İtap etmek: Azarlamak.

Mesuliyet: Sorumluluk.

Muhayyer: Seçme konusunda serbest bırakma.

Teşbih: Benzetme.

Zaaf: Zayıflık, kuvvetsizlik.

zayıf, fakat seyyiâtta ve tahribatta eli gayet uzun ve hasenatta eli gayet kısa, cüz-ü ihtiyârî namında bir iraden var. O iradenin bir eline duayı ver ki, silsile-i hasenatın bir meyvesi olan cennete eli yetişsin ve bir çiçeği olan saadet-i ebediyeye eli uzansın. Diğer eline istiğfarı ver ki, onun eli seyyiâtta kısalsın ve o şecere-i mel'unenin bir meyvesi olan zakkum-u cehenneme yetişmesin. Demek; *dua ve tevekkül, meyelân-ı hayra büyük bir kuvvet verdiği gibi; istiğfar ve tevbe dahi, meyelân-ı şerri keser, tecavüzatını kırar.*

Hasenat: İyilikler, sevgiler.

İstiğfar: Af dilemek.

Meyelân-ı hayr: Hayra yönelme.

Meyelân-ı şer: Şerre yönelme.

Saadet-i ebediye: Ebedî mutluluk, âhîret saadeti.

Seyyat: Kötülükler, kabahat, kötü haslet.

Silsile-i hasenât: İyilikler zinciri.

Şecere-i mel'une: Lânetli ağaç.

Tecavüzât: Tecavüzler, zararlar, saldırılar.

Tevekkül: Sebeplere riayet ettikten sonra neticesini Allah'a bırakmak.

Zakkum-u cehennem: Cehennem ağacı.

Üçüncü Mebhas

Kadere iman, imanın erkânındandır. Yani: “Her şey, Cenâb-ı Hakk’ın takdiriyedir.” Kadere delâil-i kat’iye o kadar çoktur ki, hadd ü hesaba gelmez. Biz, basit ve zâhir bir tarz ile şu rükn-ü imanîyi, ne derece kuvvetli ve geniş olduğunu, bir “Mukaddime” ile göstereceğiz.

Mukaddime

Her şey, vücûdundan evvel ve vücûdundan sonra yazıldığını

وَلَا رَطْبٌ وَلَا يَابِسٌ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ¹

¹ “Yaş ve kuru hiçbir şey yoktur ki açık, net bir kitapta bulunmasın.” (En’âm sûresi, 6/59)

Delâil-i kat’iye: Kat’î deliller.

İmanın erkânı: İman esasları.

Mukaddime: Ön söz,

giriş.

Rükn-ü imanî: İmanın şartı, temel direği.

Vücûd: Mevcudiyet, varlık.

gibi, pek çok âyât-ı Kur'âniye tasrih ediyor ve şu kâinat denilen, kudretin Kur'ân-ı kebîrinin âyâtı dahi şu hükm-ü Kur'ânî'yi, nizam ve mizan ve intizam ve tasvir ve tezyin ve imtiyaz gibi âyât-ı tekvîniyesiy-le tasdik ediyor. Evet şu kâinat kitabının manzum mektubatı ve mevzûn âyâtı şehâdet eder ki, her şey yazılıdır.

Amma, vücûdundan evvel her şey mukadder ve yazılı olduğuna delil, bütün

Âyât: Deliller.

Ayât-ı Kur'âniye: Kur'ân âyetleri.

Âyât-ı tekvîniye: Yaratılış mucizeleri, varlığa ait deliller.

Hükm-ü Kur'ânî: Kur'ân'ın hükmü.

İmtiyaz: Ayrıcalık.

İntizam: Düzen.

Kur'ân-ı kebîr: Büyük Kur'ân, kâinat.

Manzum: Tanzim

edilmiş, düzenlenmiş, kafiyeli söz.

Mektubat: Mektuplar.

Mevzun: Vezinli, uygun.

Mizan: Ölçü, denge.

Nizam: Düzen, ölçü.

Tasrih etmek: Açıklığa kavuşturmak, açıktan açığa bildirmek.

Tasvir: Biçimlendirme, şekil verme.

Tezyin: Donatmak, süslemek.

mebâdi ve çekirdekler ve mekadîr ve sûretler, birer şahittir. Zira her bir tohum ve çekirdekler, “kâf-nûn” tezgâhından çıkan birer latîf sandukçadır ki, kaderle tersim edilen bir fihristecik, ona tevdi edilmiştir ki; kudret, o kaderin hendesesine göre zerrâtı istihdam edip, o tohumcuklar üstünde koca mucizât-ı kudreti bina ediyor. Demek bütün ağacın başına gelecek bütün vâkıatı ile çekirdeğinde yazılı hükmündedir. Zira tohumlar maddeten basittir,

Hendese: Geometri, mühendislik.

İstihdam: Hizmet ettirme, çalıştırma, kullanma.

Kâf-nûn: Arapça “Kün” (ol) emrinin harfleri, Allah’ın istediği şeyi hemen yapması.

Latîf sandukça: Güzel ve hoş sandıkça.

Mebâdi: İlk unsurlar.

Mekadir: Miktarlar,

ölçüler.

Mucizât-ı kudret: Kudretin ortaya koyduğu mucizeler.

Tersim etmek: Resmetmek, çizmek.

Tevdi etmek: Emanet etmek, bırakmak.

Zerrât: Zerreler (=Maddenin en küçük parçaları).

birbirinin aynıdır, maddeten bir şey yoktur. Hem her şeyin mikdar-ı muntazaması, kaderi vâzihan gösterir. Evet hangi zîhayata bakılsa görünüyor ki, gayet hikmetli ve sanatlı bir kalıptan çıkmış gibi, bir miktar, bir şekil var ki; o mikdarı, o sûreti, o şekli almak ya hârika ve nihayet derecede eğri büğrü maddî bir kalıp bulunmalı ve yahut kaderden gelen mevzûn, ilmî bir kalıb-ı mânevî ile kudret-i ezeliye o sûreti, o şekli biçip giydiriyor. Meselâ: Sen şu ağaca, şu hayvana dikkat ile bak ki; câmid, sağır, kör, şuursuz, birbirinin misli olan zerreler, onun neşv ü nemasında hareket eder. Bazı eğri büğrü hudutlarda meyve

Câmid: Donmuş, donuk, yetmesi.
cansız.

Kalıb-ı mânevî: Mânevî kalıp.

Kudret-i ezeliye: Cenâb-ı Hakk'ın ezeli kudreti, her şeye gücünün

Mikdar-ı muntazama:

Muntazam, düzenli ölçü.

Neşv ü nemâ: Gelişmek, büyümek.

Vâzihan: Açıkça.

Zîhayat: Canlı varlık.

ve faydaların yerini tanır görür, bilir gibi durur, tevakkuf eder. Sonra başka bir yerde, büyük bir gayeyi takip eder gibi yolunu değiştirir. Demek kaderden gelen miktar-ı mânevînin ve o miktarın emr-i mânevîsiyle zerrelere hareket ederler. Madem maddî ve görünecek eşyada bu derece kaderin tecelliyâtı var. Elbette eşyanın mürûr-u zamanla giydikleri sûretler ve ettikleri harekât ile hâsıl olan vaziyetler dahi, bir intizam-ı kadere tâbidir.

Evet bir çekirdekte, hem bedihî olarak, irade ve evâmîr-i tekviniyenin unvanı olan

Bedihî: Çok açık, delile ihtiyaç duymayan.

Emr-i mânevî: Mânevî emir.

Evâmîr-i tekviniye: Allah'ın koyduğu fitrî yaratılış kanunları.

İntizam-ı kader: Kaderin düzeni.

Mikdar-ı mânevî: Mânevî ölçü.

Mürûr-u zaman: Zamanın geçişi, akışı.

Tecelliyât: Görünmeler, belirmeler, yansımalar.

Tevakkuf: Durma, bekleme.

“*Kitab-ı Mübîn*”den haber veren ve işaret eden, hem nazarî olarak emir ve ilm-i ilâhînin bir unvanı olan “*İmam-ı Mübîn*”den haber veren ve remzeden iki kader tecellisi var:

♦ *Bedihî kader* ise, o çekirdeğin tazammun ettiği ağacın, maddî keyfiyat ve vaziyetleri ve heyetleridir ki, sonra göz ile görünecek.

♦ *Nazarî* ise, o çekirdekte, ondan halk olunacak ağacın müddet-i hayatındaki geçireceği tavırlar, vaziyetler, şekiller, hareketler, tesbihâtlardır ki, tarihçe-i hayat namıyla tâbir edilen vakit-bevakit

Halk olunan: Yaratılan.

İmam-ı Mübîn: Allah’ın her şeyi içinde apaçık yazdığı kader kitabı.

Kitab-ı Mübîn: Kaza.

Müddet-i hayat: Hayat

müddeti.

Nazarî: Bakışa ait, bakışla ilgili.

Remz: Sembol, simge.

Tazammun: İhtiva etmek, içine almak.

değişen tavırlar, vaziyetler, şekiller, fiiller; o ağacın dalları, yaprakları gibi intizamlı birer kaderî mikdarı vardır. Madem en âdi ve basit eşyada böyle kaderin tecellisi var. Elbette umum eşyanın vücûdundan evvel yazılı olduğunu ifade eder ve az bir dikkatle anlaşılır.

Şimdi, *vücûdundan sonra her şeyin sergüzeşt-i hayatı yazıldığına* delil ise; âlemde “*Kitab-ı Mübîn*” ve “*İmam-ı Mübîn*”den haber veren bütün meyveler ve “*Levh-i Mahfuz*”dan haber veren ve işaret eden insandaki bütün kuvve-i hâfızalar birer şahittir, birer emâredir. Evet her bir

Âdi: Değersiz, sıradan şey.

Emâre: İz, alâmet, ipucu.

Kaderî: Kadere ait.

Kuvve-i hâfıza: Hâfıza.

Akılda tutma melekesi.

Levh-i Mahfuz: Olmuş olacak her şeyin yazılı olduğu kader kitabı.

Sergüzeşt-i hayat: Hayat serüveni.

meyve, bütün ağacın mukadderat-ı hayatı onun kalbi hükmünde olan çekirdeğinde yazılıyor. İnsanın sergüzeşt-i hayatıyla beraber kısmen âlemin hâdisat-ı mâziyesi, kuvve-i hâfızasında öyle bir sûrette yazılıyor ki; güya hardal küçüklüğünde bu kuvvecikte dest-i kudret, kalem-i kaderiyle insanın sayfa-yı a'mâlinden küçük bir senet istinsah ederek, insanın eline verip, dimağının cebine koymuş. Tâ, muhasebe vak-tinde onunla hatırlatsın. Hem tâ mutmain olsun ki; bu fenâ ve zevâl herc ü mercinde

Dest-i kudret: Kudret eli.

Dimağ: Beyin.

Fenâ ve zevâl: Göçüp gitme, yok olup gitme.

Hâdisât-ı mâziye: Geçmiş hâdiseler, vak'alar

Herc ü merc: Karışıklık, kargaşa.

İstinsah: Kopya etmek, çoğaltmak.

Kalem-i kader: Kader kalemi.

Kuvve-i hâfıza: Hâfıza. Akılda tutma melekesi.

Mukadderât-ı hayat: Hayat boyunca başa gelecek şeyler.

Mutmain: Şüphesiz, emin, içi rahat.

Sayfa-yı a'mâl: Amel defteri, program cetveli.

beka için pek çok aynalar var ki, Kadîr-i Hakîm, zâillerin hüviyetlerini onlarda tersim edip ibka ediyor. Hem beka için pek çok levhalar var ki, Hafîz-i Alîm fânilerin mânâlarını onlarda yazıyor.

Elhâsıl: Madem en basit ve en aşağı derece-i hayat olan nebâtat hayatı, bu derece kaderin nizamına tâbidir. Elbette en yüksek derece-i hayat olan hayat-ı insâniye, bütün teferruatıyla kaderin mikyasıyla çizilmiştir ve kalemiyle yazılıyor. Evet nasıl katreler, buluttan haber verir; reşhalar,

Derece-i hayat: Hayat mertebesi.

Elhâsıl: Hâsılı, kısacası.

Hafîz-i Alîm: Her şeyi bilen ve her şeyi muhafaza eden Allah (c.c.).

Hayat-ı insaniye: İnsan hayatı.

İbka etmek: Bırakmak.

Kadîr-i Hakîm: Her şeye

gücü yeten, her işini hikmetle yapan Allah (c.c.).

Katreler: Damlalar.

Mikyas: Ölçü.

Nebâtat: Bitkiler.

Reşhalar: Sızıntılar.

Teferruat: Ayrıntılar.

Tersim etmek: Resmetmek, çizmek.

Zâil: Geçici.

su menbainı gösterir; senetler, cüzdanlar, bir defter-i kebîrin vücûduna işaret ederler... Öyle de; şu meşhudumuz olan, zîhayatlardaki intizâm-ı maddî olan bedihî kader ve intizâm-ı mânevî ve hayatî olan nazârî kaderin reşhaları, katreleri, senetleri, cüzdanları hükmünde olan meyveler, nutfeler, tohumlar, çekirdekler, sûretler, şekiller; bilbedâhe “*Kitab-ı Mübîn*” denilen irade ve evâmir-i tekviniyenin defterini ve

Bedihî kader: Aşikâr kader.

Bilbedâhe: Apaçık bir şekilde.

Defter-i kebîr: Büyük defter.

Evâmir-i tekviniye: Allah’ın koyduğu fitrî yaratılış kanunları.

İntizam-ı hayatî: Hayata ait düzen.

İntizam-ı maddî: Maddî düzen.

İntizam-ı mânevî: Mânevî düzen.

Kitab-ı Mübîn: Kaza.

Meşhud: Gözle görülen.

Nazarî kader: İlmi kaidelere ve fikrî gayrete dayanan, teorik kader.

“İmam-ı Mübîn” denilen ilm-i ilâhînin bir divanı olan “Levh-i Mahfuz”u gösterir.

Netice-i meram: Madem bilmüşâhede görüyoruz ki, her bir zîhayatın –neşv ü nema zamanında– zerreleri, eğri büğrü hudutlara gider, durur. Zerreler yolunu değiştirir. O hudutların nihayetlerinde birer hikmet, birer fayda, birer maslahatı semere verirler. Bilbedâhe o şeyin mikdar-ı sûrîsi, bir kader kalemiyle tersim edilmiştir. İşte, meşhud, bedihî kader, o zîhayatın

Bilbedâhe: Apaçık bir şekilde.

Bilmüşâhede: Gözle görülerek (bilinmektedir ki).

İlm-i ilâhî: Cenâb-ı Hakk’ın ilmi.

İmam-ı Mübîn: Allah’ın her şeyi içinde apaçık yazdığı kader kitabı.

Levh-i Mahfuz: Olmuş

olacak her şeyin yazılı olduğu kader kitabı.

Mikdar-ı sûrî: Görünürdeki miktarı.

Neşv ü nemâ: Gelişmek, büyümek.

Netice-i meram: Maksadın neticesi.

Semere: Meyve, netice.

Zîhayat: Canlı varlık.

mânevî hâlâtında dahi bir kader kalemiyle çizilmiş muntazam meyvedâr hudutları, nihayetleri var olduğunu gösterir. Kudret masdardır, kader mistardır. Kudret o maânî kitabını, o mistar üstünde yazar. Madem maddî ve mânevî kader kalemiyle tersim edilmiş müsmir hudutlar, hikmetli nihayetler olduğunu katiyen anlıyoruz; elbette her bir zîhayatın müddet-i hayatında geçireceği ahvâl ve etvârı, o kade-
rin kalemiyle tersim edilmiş. Çünkü; sergüzeşt-i hayatı, bir intizam ve mizan ile cereyan ediyor, sûretler değiştiriyor, şekiller

Ahvâl: Hâller, durumlar.

Etvâr: Tavırlar, davranışlar.

Hâlât: Hâller, durumlar, keyfiyetler.

Maânî: Mânâlar.

Masdar: Menba, kaynak.

Mistar: Âlet.. üzerinde

kainat kitabına ait satırların yazıldığı alan.

Müddet-i hayat: Hayat süresi.

Müsmir: Neticeleri olan, meyveli.

Sergüzeşt-i hayat: Hayat serüveni.

alıyor. Madem böyle umum zîhayatta kalem-i kader hükümandır. Elbette âlemin en mükemmel meyvesi ve arzın halifesi¹ ve emanet-i kübrânın hâmili olan insanın sergüzeşt-i hayatiyesi, her şeyden ziyade kaderin kanununa tâbidir.

Eğer desen: “Kader bizi böyle bağlamış, hürriyetimizi selbetmiştir. İnbisat ve cevelâna müştak olan kalb ve ruh için kadere iman bir ağırlık, bir sıkıntı vermiyor mu?”

¹ Bkz.: Bakara sûresi, 2/30.

Cevelân: Dolaşma, gezinme.

Emanet-i kübrâ: Büyük emanet, İnsanın dünyada Allah'ın halifesi olma konumu ve sorumluluğu.

Hâmili: Taşıyıcısı.

İnbisat: Açılma, ferah-

lama.

Kalem-i kader: Kader kalemi.

Müştak: İştiyaklı, şevkli, özleyen.

Selbetmek: Ortadan kaldırmak, almak, izâle.

Elcevap: Kat'â ve aslâ!.. Sıkıntı vermediği gibi, nihayetsiz bir hiffet, bir rahatlık ve ravh u reyhanı veren ve emn ü emanı temin eden bir sürûr, bir nur veriyor. Çünkü insan kadere iman etmezse, küçük bir dairede cüz'î bir serbestiyet, muvakkat bir hürriyet içinde, dünya kadar ağır bir yükü, bîçâre ruhun omuzunda taşımaya mecburdur. Çünkü insan bütün kâinatla alâkadardır. Nihayetsiz makâsîd ve metâlibi var. Kudreti, iradesi, hürriyeti milyondan birisine kâfi gelmediği için, çektiği mânevî sıkıntı ağırlığı, ne kadar müthiş ve muvahhiş olduğu anlaşılır. İşte kadere

Emn ü eman: Korkusuzluk, güvenlik.

Hiffet: Hafiflik.

Makasîd: Maksatlar.

Metâlib: İstekler.

Muvahhiş: Korkutup

ürküten.

Ravh: Rahatlık.

Reyhân: Güzel kokulu bir bitki, güzel kokulu cennet.

Sürûr: Sevinç, neşe.

iman, bütün o ağırlığı kaderin sefinesine atar, kemâl-i rahat ile ruh ve kalbin kemâl-i hürriyetiyle kemâlâtında serbest cemelânına meydan veriyor. Yalnız nefsi emmârenin cüz'î hürriyetini selbeder ve firavuniyetini ve rubûbiyetini ve keyfemâyeşâ hareketini kırar. Kadere iman o kadar lezzetli, saadetlidir ki, tarif edilmez. Yalnız şu temsil ile o lezzete ve o saadete bir işaret edeceğiz. Şöyle ki:

İki adam, bir padişahın payitahtına giderler. O padişahın mahall-i garâib olan has sarayına girerler. Biri, padişahı bilmez;

Firavuniyet: Firavunluk.

Kemâl-i hürriyet: Tam bir hürriyetle.

Kemâl-i rahat: Tam bir rahatlıkla.

Keyfemâyeşâ: İsteddiği şekilde.

Mahall-i garaip: Garip, acayip mekân.

Pâyitaht: Hükümdarın oturduğu şehir, başkent.

Rubûbiyet: Rablik.

Selbetmek: Ortadan kaldırmak, zorla almak.

o yerde gâsıbâne, sârikane tavattun etmek ister. Fakat o bahçe, o sarayın iktiza ettikleri idare ve tedbir ve vâridât ve makinelerini işlettirmek ve garip hayvanâtın erzakını vermek gibi zahmetli külfetleri görür, mütemadiyen ızdırap çeker. O cennet gibi bahçe, başına bir cehennem gibi oluyor. Her şeye acıyor, idare edemiyor. Teessüfle vaktini geçirir. Sonra da o hırsız edepsiz adam, tedip suretiyle hapse atılır.

İkinci adam, padişahı tanır, padişaha kendini misafir bilir. Bütün o bahçede, o sarayda olan işler, bir nizam-ı kanunla

Erzak: Rızıklar.

Gâsıbâne: Gasbeden gibi, zorla ele geçirerek.

Mütemadiyen: Sürekli olarak, aralıksız.

Nizam-ı kanun: Kanun nizamı.

Sârikane: Hırsızca.

Tavattun: Vatan tutma, yurt edinme, yerleşme.

Tedip: Eğitmek.

Teessüfle: Acı duyarak, üzülererek.

Vâridât: Gelirler.

cereyan ettiğini, her şey bir programla kemâl-i sühuletle işlediğini itikat eder. Zahmet ve külfetleri, padişahın kanununa bırakıp, kemâl-i safa ile o cennet-misal bahçenin bütün lezzetlerinden istifade edip, padişahın merhametine ve idare kanunlarının güzelliğine istinaden her şeyi hoş görür, kemâl-i lezzet ve saadetle hayatını geçirir. İşte, مَنْ أَمِنَ بِالْقَدَرِ أَمِنَ مِنْ ۱

الْكَدْرِ ۱

sırrını anla.

¹ “Kadere iman eden, gam ve hüzünden emin olur.” (Bkz.: el-Kudâî, *Müsnedü’ş-Şihâb* 1/187; ed-Deylemî, *el-Müsned* 1/113; el-Münâvî, *Feyzu’l-kadîr* 3/187)

Cennet-misal: Cennet gibi.

İtikat etmek: İnanmak.

Kemâl-i lezzet: Tam bir lezzet.

Kemâl-i safâ: Tam bir huzur ve iç ferahlığı.

Kemâl-i sühulet: Gayet kolay bir şekilde.

Dördüncü Mebhas

Eğer desen: “Birinci Mebhas’ta isbat ettin ki, kaderin her şeyi güzeldir, hayırdır. Ondan gelen şer de hayırdır, çirkinlik de güzeldir. Hâlbuki şu dâr-ı dünyadaki musibetler, beliyeler, o hükmü cerh ediyor?”

Elcevap: Ey şiddet-i şefkatten şedit bir elemi hisseden nefsim ve arkadaşım! Vücûd, hayr-ı mahz; adem, şerr-i mahz olduğuna bütün mehâsin ve kemâlâtın vücûda rücûu ve bütün maâsi ve mesâib

Adem: Yokluk.

Beliye: Belâ, felâket.

Cerh etmek: Çürütmek, yaralamak.

Dâr-ı dünya: Dünya yurdu.

Hayr-ı mahz: Sırf hayır, hiç şer ciheti olmayan.

Mehâsin: Güzellikler.

Mesâib: Musibetler.

Şerr-i mahz: Sırf şer, hiç hayır ciheti olmayan.

Şiddet-i şefkat: Şefkatteki aşırılık.

Vücûd: Mevcudiyet, varlık.

ve nekâisin esâsı adem olduğu delildir. Madem adem, şerr-i mahzdır; ademe mün- cer olan veya ademi işmam eden hâlât da- hi şerri tazammun eder. Onun için, vücû- dun en parlak nuru olan hayat, ahvâl-i muhtelifte içinde yuvarlanıp kuvvet bulu- yor. Mütebâyin vaziyetlere girip tasaffi edi- yor ve müteaddit keyfiyâtı alıp, matlup se- merâtı veriyor ve müteaddit tavırlara girip, Vâhib-i hayat'ın nukuş-u esmâsını güzelce gösterir. İşte şu hakikattendir ki, zîhayatlara

Ahvâl-i muhtelifte: Çeşit- li durumlar.

Hâlât: Hâller, durumlar, keyfiyetler.

İşmam: Hissettirme.

Mün cer: Neticelenen.

Müteaddit: Birçok, çeşit çeşit.

Mütebâyin: Birbirine uy- mayan, birbirine zıt olan.

Nekâis: Noksanlıklar,

eksiklik sayılan sıfatlar.

Nukuş-u esmâ: İsimlerin nakışları.

Semerat: Meyveler, neticeler.

Tasaffi etmek: Saflaş- mak, durulmak.

Tazammun: İhtiva et- mek, içine almak.

Vâhib-i hayat: Hayat veren Allah (c.c.).

âlâm ve mesâib ve meşakkat ve beliyât suretinde bazı hâlât âriz olur ki; o hâlât ile hayatlarına envâr-ı vücûd teceddüd edip, zulümât-ı adem tebâud ederek hayatları tasaffi ediyor. Zira tevakkuf, sükûnet, sükût, atâlet, istirahat, yeknesaklık keyfiyâta ve ahvâlde birer ademdir. Hatta en büyük bir lezzet, yeknesaklık içinde hiçe iner.

Elhâsıl: Madem hayat, esmâ-yı hüsnâ-nın nukuşunu gösterir. Hayatın başına

Adem: Yokluk.

Âlâm: Elemler.

Atâlet: Hareketsizlik, işsizlik.

Beliyyat: Belâlar.

Envâr-ı vücûd: Varlık nurları, varlığın güzellikleri.

Esmâ-yı hüsnâ: Cenâb-ı Hakk'ın güzel isimleri.

Mesâib: Musibetler.

Meşakkat: Zorluk, sıkıntı.

Nukuş: Nakışlar.

Sükûnet: Durgunluk, durma.

Sükût: Susma, konuşmama.

Tebâud: Uzaklaşma.

Teceddüd: Yenilenme.

Tevakkuf: Durma, bekleme.

Yeknesaklık: Tekdüzelik, monotonluk.

Zulümât-ı adem: Yokluk karanlığı.

gelen her şey hasendir. Meselâ gayet zengin, nihayet derecede sanatkâr ve çok sanatlarda mâhir bir zât; âsâr-ı sanatını, hem kıymettar servetini göstermek için âdi bir miskin adamı, modellik vazifesini gördürmek için, bir ücrete mukabil bir saatte murassâ, musannâ yaptığı gömleği giydirir, onun üstünde işler ve vaziyetler verir, tebdil eder. Hem her nevi sanatını göstermek için keser, değiştirir, uzaltır, kısaltır. Acaba şu ücretli miskin adam o zâta dese: “Bana zahmet veriyorsun. Eğilip kalkmakla vaziyet veriyorsun, beni güzelleştiren bu gömleği kesip kısaltmakla güzelliğimi bozuyorsun” demeğe hak kazanabilir

Âdi: Bayağı, düşük.

Âsâr-ı sanat: Sanatın eserleri.

Hasen: Güzel.

Mahir: Maharetli, hünerli.

Murassâ: Kıymetli taşlarla bezenmiş.

Musannâ: Çok sanatlı.

Tebdil etmek: Değiştirmek.

mi? “Merhametsizlik, insafsızlık ettin.” diyebilir mi? İşte onun gibi Sâni-i Zülcelâl, Fâtır-ı Bîmisal; zîhayata göz, kulak, akıl, kalb gibi havâs ve letâif ile murassâ olarak giydirdiği vücûd gömleğini esmâ-yı hüsnânın nakışlarını göstermek için çok hâlât içinde çevirir, çok vaziyetlerde değiştirir. Elemler, musibetler nevinde olan keyfiyât; bazı esmâsının ahkâmını göstermek için lemeât-ı hikmet içinde bazı şuâât-ı rahmet ve o şuâât-ı rahmet içinde latîf güzellikler vardır.

Fâtır-ı Bîmisal: Eşi ve benzeri olmayan Yaradan.

Hâlât: Hâller, durumlar, keyfiyetler.

Havâs: Hasseler, duygular.

Lemeât-ı hikmet: Hikmet parıltıları.

Letâif: Latîfeler. Mâneviyatı hissetmeye yarayan mânevî duyuları.

Sâni-i Zülcelâl: Celâl ve haşmet sahibi Yaradan

Şuâât-ı rahmet: İlâhî rahmetin parıltıları.

Zîhayat: Canlı varlık.

Hâtîme

Eski Said'in serkeş, müftehir, mağrur, ucublu, riyâkâr nefsinî susturan, teslimî mecbur eden beş fıkradır.

Birinci Fıkra: Madem eşya var ve sanatlıdır. Elbette bir ustaları var. Yirmi İkinci Söz'de gayet kat'î isbat edildiği gibi; eğer her şey birinin olmazsa, o vakit her bir şey, bütün eşya kadar müşkül ve ağır olur. Eğer her şey birinin olsa, o zaman bütün eşya, bir şey kadar âsân ve kolay olur. Madem zemin ve âsumânı birisi yapmış, yaratmış. Elbette o pek hikmetli ve çok sanatkâr Zât, zemin ve âsumânın meyveleri ve neticeleri ve

Âsân: Kolay.

Âsumân: Gökyüzü.

Fıkra: Yazıda bir bahis.

Müftehir: İftihar eden,

övünen.

Müşkül: Güç, zor, çetin.

Ucub: Kendini beğenmişlik.

gayeleri olan zîhayatları başkalara bırakıp işi bozmayacak. Başka ellere teslim edip bütün hikmetli işlerini abes etmeyecek, hiçe indirmeyecek, şükür ve ibadetlerini başkasına vermeyecektir.

İkinci Fıkra: Sen ey mağrur nefsim! Üzüm ağacına benzersin. Fahirlenme! Salkımları o ağaç kendi takmamış, başkası onları ona takmış.

Üçüncü Fıkra: Sen ey riyâkâr nefsim! “Dine hizmet ettim.” diye gururlanma. ¹ إِنَّ اللَّهَ لَيُؤَيِّدُ هَذَا الدِّينَ بِالرَّجُلِ الْفَاجِرِ sırınca; müzekkâ olmadığın için, belki

¹ “Muhakkak ki Allah bu dini, günahkâr biriyle de güçlendirir.” (Buhârî, cihâd 182)

Abes: Faydasız, boş, gayesiz.

Fahr: Övünme, böbürlenme, büyüklenme.

Mağrur: Gururlu.

Müzekkâ: Temizlenmiş, arındırılmış.

Riyakâr: İki yüzlü.

Zîhayat: Canlı varlık.

sen kendini o racül-ü fâcir bilmelisin. Hizmetini, ubûdiyetini; geçen nimetlerin şükrü ve vazife-i fitrat ve farîza-yı hilkat ve netice-i sanat bil, ucub ve ri-yâdan kurtul!.

Dördüncü Fıkra: Hakikat ilmini, hakikî hikmeti istersen; Cenâb-ı Hakk'ın mârifetini kazan. Çünkü; bütün hakâik-i mevcudât, İsm-i Hakk'ın şuâtı ve esmâsının tezahüratı ve sıfâtının tecelliyâtıdır. Maddî ve mânevî, cevherî, arazî her bir şeyin, her bir insanın hakikati, birer ismin nuruna dayanır ve

Arazî: Özelliklerine ait.

Cevherî: Özüne ait.

Esmâ: İsimler.

Farîza-yı hilkat: Yaradılışın gereği.

Hakâik-ı mevcudat: Varlıkların hakikatleri.

İsm-i Hak: Hak ismi.

Netice-i sanat: Sanatın

neticesi.

Recül-ü fâcir: Günahkâr adam.

Şuât: Şuâlar, ışık hüzmeleri.

Tecelliyât: Tecelliler.

Tezâhürât: Belirtiler.

Vazife-i fitrat: Yaradılış vazifesi.

hakikatine istinad eder. Yoksa hakikat-siz, ehemmiyetsiz bir surettir. Yirminci Söz'ün âhirinde, şu sırra dair bir nebze bahsi geçmiştir.

Ey nefis! Eğer şu dünya hayatına müştaksan, meuttan kaçarsan katiyen bil ki; hayat zannettiğin hâlât, yalnız bulunduğun dakikadır. O dakikadan evvel bütün zamanın ve o zaman içindeki eşya-yı dünyeviye, o dakikada meyyittir, ölmüştür. O dakikadan sonra bütün zamanın ve onun mazrûfu, o dakikada ademdir, hiçtir. Demek, güvendiğin hayat-ı maddiye, yalnız bir dakikadır. Hatta bir kısım ehl-i tetkik, "Bir âşiredir belki bir ân-ı seyyâledir." demişler. İşte

Adem: Yokluk.

Hâlât: Hâller, durumlar, keyfiyetler.

Hayat-ı maddiye: Mad-dî hayat.

İstinad: Dayanma.

Mazruf: Kılıflı, zarfa konmuş.

Meyyit: Ölü.

Müştak: İstekli, arzulu.

şu sırdandır ki; bazı ehl-i velâyet, dünyanın dünya cihetiyle ademine hükmetmişler.

Madem böyledir, hayat-ı maddiye-i nefsiyeyi bırak. Kalb ve ruh ve sırrın derece-i hayatlarına çık, bak; ne kadar geniş bir daire-i hayatları var. Senin için meyyit olan mâzi, müstakbel; onlar için hayydır, hayattar ve mevcuttur.

Ey nefsim!.. Madem öyledir, sen dahi kalbim gibi ağla ve bağır ve de ki:

Fâniyim, fâni olanı istemem!

Âcizim, âciz olanı istemem!

Ruhumu Rahmân'a teslim eyledim, gayr istemem!

Daire-i hayat: Hayat sahası.

Fâni: Ölümlü.

Gayr: Başkası.

Hayy: Hayattar, hayat sahibi.

Mâzi: Geçmiş.

Müstakbel: Gelecek.

İsterim, fakat bir Yâr-ı Bâki isterim.

Zerreyim, fakat bir Şems-i Sermed isterim.

Hiç-ender-hiçim, fakat bu mevcudâtı birden isterim!

Beşinci Fıkra: Şu fıkra, Arabî geldiği için Arabî yazıldı. Hem şu fıkra-yı Arabiye, ¹الله أكبر zikrinde otuz üç mertebe-i tefekkürden bir mertebeye işaretir.

¹ Sadece büyüklükte değil hiçbir konuda eşi ve benzeri olmayan, başka bir şey Kendisiyle kıyas bile edilemeyecek yegâne büyük, Allah'tır.

Arabî: Arapça.

Fıkra-yı Arabiye: Arapça bahis.

Hiç-ender-hiç: Hiçlik içinde hiç.

Mertebe-i tefekkür: Tefekkür mertebesi.

Mevcudat: Varlıklar.

Şems-î Sermed: Ebedî Güneş.

Yâr-ı Bâki: Dâimi bir dost, kalıcı bir sevgili.

اللَّهُ أَكْبَرُ إِذْ هُوَ الْقَدِيرُ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ الْكَرِيمُ
 الرَّحِيمُ الْجَمِيلُ النَّقَّاشُ الْأَزَلِيُّ الَّذِي مَا حَقِيقَةُ
 هَذِهِ الْكَائِنَاتِ كُلًّا وَجُزْءًا وَصَحَائِفَ وَطَبَقَاتٍ
 وَمَا حَقَائِقُ هَذِهِ الْمَوْجُودَاتِ كُلِّيًّا وَجُزْئِيًّا
 وَوُجُودًا وَبَقَاءً إِلَّا خُطُوطُ قَلَمِ قَضَائِهِ وَقَدْرِهِ
 وَتَنْظِيمِهِ وَتَقْدِيرِهِ بِعِلْمٍ وَحِكْمَةٍ وَنُقُوشِ پَرَكَارِ
 عِلْمِهِ وَحِكْمَتِهِ وَتَصْوِيرِهِ وَتَدْبِيرِهِ بِصُنْعٍ وَعِنَايَةٍ
 وَتَرْزِينَاتٍ يَدِ بَيْضَاءِ صُنْعِهِ وَعِنَايَتِهِ وَتَرْزِينِهِ
 وَتَنْوِيرِهِ بِلُطْفٍ وَكَرَمٍ وَأَزَاهِيرِ لَطَائِفِ لُطْفِهِ
 وَكَرَمِهِ وَتَوَدُّدِهِ وَتَعَرُّفِهِ بِرَحْمَةٍ وَنِعْمَةٍ وَثَمَرَاتٍ
 فَيَاضِ رَحْمَتِهِ وَنِعْمَتِهِ وَتَرْحُمِهِ وَتَحْنُنِهِ بِجَمَالِ
 وَكَمَالِ وَلَمَعَاتٍ وَتَجَلِّيَّاتِ جَمَالِهِ وَكَمَالِهِ
 بِشَهَادَاتِ تَفَانِيَةِ الْمَرَايَا وَسَيَّالِيَةِ الْمَظَاهِرِ مَعَ

بَقَاءِ الْجَمَالِ الْمُجَرَّدِ السَّرْمَدِيِّ الدَّائِمِ التَّجَلِّيِّ
 وَالظُّهُورِ عَلَى مَرِّ الْفُضُولِ وَالْعُضُورِ وَالذُّهُورِ
 وَدَائِمِ الْإِنْعَامِ عَلَى مَرِّ الْأَنَامِ وَالْأَيَّامِ وَالْأَعْوَامِ
 نَعَمْ فَالْأَثَرُ الْمُكَمَّلُ يَدُلُّ لِذِي عَقْلٍ عَلَى الْفِعْلِ
 الْمُكَمَّلِ ثُمَّ الْفِعْلُ الْمُكَمَّلُ يَدُلُّ لِذِي فَهْمٍ
 عَلَى الْأِسْمِ الْمُكَمَّلِ ثُمَّ الْأِسْمُ الْمُكَمَّلُ يَدُلُّ
 بِالْبَدَاهَةِ عَلَى الْوَصْفِ الْمُكَمَّلِ ثُمَّ الْوَصْفُ
 الْمُكَمَّلُ يَدُلُّ بِالضَّرُورَةِ عَلَى الشَّأْنِ الْمُكَمَّلِ ثُمَّ
 الشَّأْنُ الْمُكَمَّلُ يَدُلُّ بِالْيَقِينِ عَلَى كَمَالِ الذَّاتِ
 بِمَا يَلِيْقُ بِالذَّاتِ وَهُوَ الْحَقُّ الْيَقِينُ. نَعَمْ تَفَانِي
 الْمِرْأَةِ: زَوَالُ الْمَوْجُودَاتِ مَعَ التَّجَلِّيِّ الدَّائِمِ مَعَ
 الْفَيْضِ الْمُلَازِمِ مِنْ أَظْهَرِ الظَّوَاهِرِ أَنَّ الْجَمَالَ
 الظَّاهِرَ لَيْسَ مُلْكَ الْمَظَاهِرِ.. مِنْ أَفْصَحِ تَبْيَانٍ..

مِنْ أَوْضَحِ بُرْهَانٍ لِلْجَمَالِ الْمُجَرَّدِ لِلْإِحْسَانِ
 الْمُجَدَّدِ لِلْوَجِبِ الْوُجُودِ.. لِلْبَاقِي الْوُدُودِ..¹

¹ Allah en büyüktür. Çünkü O öyle bir Kadîr, Alîm, Hakîm, Kerîm, Rahîm, Cemîl ve Nakkaş-ı Ezeli'dir ki, küll ve cüz olarak bu kâinatın sayfalarının ve tabakalarının hakikati, küllî ve cüz'î olarak varlık ve beka itibarıyla bu mevcudatın hakikatleri ancak O'nun kaza ve kader, tanzim ve takdirinin ilim ve hikmetle çizilmiş çizgileri; O'nun ilim ve hikmet pergelisiyle sanat ve inâyetle tasvir ve tedbir edilmiş nakışları; O'nun sanat, itina, tezyin ve tenvirinin, mucizeli elinin lütuf ve keremle gerçekleştirdiği tezyinatı; rahmet ve nimetiyle ortaya koyup, kendini tanıttırmasının, sevdirmesinin, ikram ve lütfunun latif çiçekleri; O'nun coşkun rahmet, nimet, şefkat ve rahmetinin cemâl ve kemâlle yarattığı meyveleri; ve aynaların fâniliği, mazharların akıp gitmesiyle beraber, onlarda tecelli eden ebedî güzellik bâki kalarak, mevsimler, asırlar ve çağlar geçmesiyle; gelip geçen mahlûkat, günler ve yıllar boyunca nimetinin devam etmesinin şehâdet etmesiyle cemâl ve kemâlinin tecelli eden lem'alarından başkası değildir.

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ مِنَ الْأَزَلِ إِلَى
 الْأَبَدِ عَدَدَ مَا فِي عِلْمِ اللَّهِ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ
 وَسَلِّمْ¹

Evet, mükemmel eser, akıl sahipleri için mükemmel fiile, mükemmel fiil, anlayış sahipleri için bilbedâhe mükemmel vasfa, mükemmel vasıf, bizzarûre mükemmel şe'ne, mükemmel şe'n, bil-yakîn kendisine yakışan bütün hususiyetlerle zâtın kemâline delâlet eder. Bu gerçek ve kesindir. Evet, aynaların faniliği ve mevcudatın geçip gitmesiyle beraber tecellilerin ve feyizlerin devam etmesi; bütün bu görünen güzelliklerin, mazharların mülkü olmadığına en açık bir delildir. Bu, Vacibü'l-vücûd ve Bâki-i Vedûd'un güzelliğinin, durmadan tazelenen ihsanlarının en açık bir bürhânıdır.

¹ Allah'ım, Efendimiz Muhammed'e (*aleyhissalâtü vesselâm*), O'nun âl ve ashabına, ezelden ebede kadar ilm-i ilâhîdeki mevcudat adedince salât ve selâm et.

Zeyl

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(Bu küçücük zeylin büyük bir ehemmiyeti var. Herkese menfaatlidir.)

Cenâb-ı Hakk'a vâsıl olacak tarîkler pek çoktur. Bütün hak tarîkler Kur'ân'dan alınmıştır. Fakat tarîkatların bazıısı; bazı-sından daha kısa, daha selâmetli, daha umumiyetli oluyor. O tarîkler içinde, kâsır fehminle Kur'ân'dan istifade ettiğim “**acz** ve **fakr** ve **şefkat** ve **tefekkür**” tarîkidir.

Acz: Acizlik.. Cenâb-ı Hakk'ın sonsuz kudreti karşısında âcizliğini anlama.

Fakr: Fakirlik.. Cenâb-ı Hakk'ın engin ve sonsuz zenginliği karşısında kendi fakirliğini bilme.

Fehim: Anlama, anlayış.

Kâsır: Kısa, yetersiz.

Şefkat: Karşılıksız sevgi besleme, acıyarak sevme.

Tarîk: Yol.

Tefekkür: Varlık ve hâdiseleri iyice okuma, derinlemesine düşünme.

Vâsıl olmak: Ulaşmak, erişmek.

Zeyl: Ek, ilâve.

Evet **acz** dahi, aşk gibi belki daha eslem bir tarîktir ki; *ubûdiyet* tarîkiyle mahbubiyete kadar gider.

Fakr dahi, *Rahmân* ismine îsal eder.

Hem **şefkat** dahi, aşk gibi belki daha keskin ve daha geniş bir tarîktir ki *Rahîm* ismine îsal eder.

Hem **tefekkür** dahi, aşk gibi belki daha zengin, daha parlak, daha geniş bir tarîktir ki, *Hakîm* ismine îsal eder.

Şu tarîk, hafî tarîkler misillü “letâif-i aşere”

Eslem: Daha güvenli, daha emin.

Hafî tarik: Mânevî yolculuğun “letâif-i aşere” sistemiyle sürdürüldüğü, zikirlerin de sessizce, içten içe yapıldığı tarikat.

Hakîm: Her şeyi yerli yerince yapan, Hz. Allah.

İsal etmek: Ulaştırmak.

Letâif-i aşere: On latîfe,

on mânevî duyu.

Mahbubiyet: Allah tarafından sevilme.

Misillü: Gibi.

Rahîm: Sonsuz şefkat ve merhamet sahibi, Hz. Allah.

Rahman: Merhamet ve ihsanı engin, Hz. Allah.

Übûdiyet: Kulluk.

gibi on hatve değil ve tarîk-i cehriye gibi “nüfus-u seb’a” yedi mertebeye atılan adımlar değil, belki “dört hatve”den ibarettir. *Tarîkattan ziyade hakikattir, şerriattır. Yanlış anlaşılmasın; acz ve fakr ve kusurunu, Cenâb-ı Hakk’a karşı görmek demektir. Yoksa onları yapmak veya halka göstermek demek değildir.*

Şu kısa tarîkin evrâdı: **İttibâ-ı sünnettir, ferâizi işlemek, kebâiri terk etmektir.**

Evrâd: Virdler, belirli zamanlarda devamlı yapılan ibadetler.. okunan dua ve zikirler.

Ferâiz: Farzlar.

Hatve: Adım.

İttibâ-ı sünnet: Peygamber Efendimiz’in (s.a.s.) üstün söz, hâl, davranış ve buyruklarına uygun bir hayat yaşama.

Kebâir: Büyük günahlar.

Nüfus-u seb’a: Yedi nefis mertebesi: emmâre, levvâme, mülheme, mutmainne, râdiye, mardiyeye, kâmile/sâfiye.

Şeriat: Dinî hüküm ve kurallar.. İslâmiyet.

Tarik-i cehriye: Mânevî yolculuğun “nüfus-u seb’a” sistemiyle sürdürüldüğü, zikirlerin de sesli, açıktan yapıldığı tarikat.

Ve bilhassa namazı tâdil-i erkân ile kılmak, namazın arkasındaki tesbihatı yapmaktır.

Birinci Hatve'ye: **فَلَا تُزَكُّوْا اَنْفُسَكُمْ**¹ âyeti işaret ediyor.

İkinci Hatve'ye: **وَلَا تَكُوْنُوْا كَالَّذِيْنَ نَسُوْا** **فَاَنْسِيَهُمْ اَنْفُسَهُمْ**² âyeti işaret ediyor.

Üçüncü Hatve'ye:

مَا اَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنْ اللّٰهِ وَمَا اَصَابَكَ
مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ³ âyeti işaret ediyor.

¹ “Öyleyse, nefislerinizi temize çıkarmayın, kendinizi hatasız görmeyin.” (Necm sûresi, 53/32)

² “Allah’ı unutup da, Allah’ın da kendilerine kendilerini unutturduğu kimseler gibi olmayın!” (Haşır sûresi, 59/19)

³ “Sana gelen her iyilik Allah’tandır. Başına gelen her fenalık ise nefsendendir.” (Nisâ sûresi, 4/79)

Tâdil-i erkân: Namazı; yerine getirerek edâ etmek, gerektiği gibi kılmak.
rükünlerini, şartlarını

Dördüncü Hatve'ye: هَالِكٌ كُلُّ شَيْءٍ إِلَّا وَجْهَهُ¹ âyeti işaret ediyor. Şu dört hatvenin kısa bir izahı şudur ki:

Birinci Hatve'de: فَلَا تُزَكُّوْا اَنْفُسَكُمْ âyeti işaret ettiği gibi *tezkiye-i nefis etmemek*. Zira insan, cibilliyeti ve fitratı hasebiyle nefisini sever. Belki evvelâ ve bizzât yalnız zâtını sever, başka her şeyi nefisine feda eder. Mâbud'a lâayık bir tarzda nefisini metheder. Mâbud'a lâayık bir tenzih

¹ "O'nun Vechi (Zâtı ve rızası) dışında her şey yok olup gitmeye mahkûmdur." (Kasas sûresi, 28/88)

Cibilliyet: Karakter, huy.

Fitrat: Tabiat, yaratılış.

Haseb: Dolayı, dolayısı.

Mâbud: Kendisine ibadet edilen Zât, İlâh.

Tenzih: Kusurlardan

uzak tutma.. toz kondur-mama.

Tezkiye-i nefis: Nefsi, her türlü yanlış, kötü duygulardan, arzulardan arındırma, temiz tutma.

ile nefsinin meâyipten tenzih ve tebrie eder. Elden geldiği kadar kusurları kendine lâ-yık görmez ve kabul etmez. Nefsine perestiş eder tarzında şiddetle müdafaa eder. Hatta fitratında tevdî edilen ve Mâbud-u Hakikî'nin hamd ve tesbihi için ona verilen cihâzât ve istidadı, kendi nefesine sarf ederek **مَنْ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوِيَهُ¹** sırrına mazhar olur. Kendini görür, kendine güvenir, kendini beğenir.

¹ “(Baksana) şu kendi heva ve heveslerini tanrı edinen kimseye!” (Furkan sûresi, 25/43; Câsiye sûresi, 45/23)

Cihâzât: Cihazlar, donanımlar.

İstidat: Kabiliyet, yetenek.

Mâbud-u hakikî: Gerçek Mâbud.

Mazhar olmak: Söz konusu duruma düşmek, maruz kalmak.

Meâyip: Ayıplar, kusurlar.

Perestiş etmek: Aşırı derecede sevmek, düşkünlük.

Tebrie etmek: Temize çıkarmak.

Tevdi etmek: Emanet olarak vermek, koymak.

İşte şu mertebede, şu hatvede tezkiye-si, tathiri: *Onu tezkiye etmemek, tebrie etmemektir.*

İkinci Hatve'de: وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ dersini verdiği gibi; kendini unutmuş, kendinden haberi yok. Mevti düşünse, başkasına verir. Fenâ ve zevâli görse, kendine almaz. Ve külfet ve hizmet makamında nefsinin unutmak, fakat ahz-ı ücret ve istifade-i huzûzât makamında nefsinin düşünmek, şiddetle iltizam etmek, nefis-i emmârenin muktezasıdır.

Ahz-ı ücret: Ücret alma.

Fenâ: Bitme, tükenme.

İltizam etmek: Sımsıkı sarılmak.

İstifade-i huzûzât: Hazlardan, zevklerden istifade etme.

Mevt: Ölüm.

Mukteza: Gerek.

Nefis-i emmâre: Sürekli günah arzusunda olan nefis.

Tathir: Temizleme.

Tezkiye: Arındırma.

Zevâl: Yok olma, ölme.

Şu makamda tezkiyesi, tathiri, terbiyesi, şu hâlin aksidir. Yani, *nisyan-ı nefis içinde nisyan etmemek*. Yani, *huzûzât ve ihtirasâta unutmak ve mevtte ve hizmette düşünmek*.

Üçüncü Hatve'de: مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ dersini verdiği gibi; nefsin muktezası, daima iyiliği kendinden bilip fahir ve ucbe girer. Bu hatvede, *nefsinde yalnız kusuru ve nakısı ve aczi ve fakrı görüp; bütün mehâsin ve kemâlâtını, Fâtır-ı Zülcelâl*

Fahr: Övünme, böbürlenme.

Fâtır-ı Zülcelâl: Ulu, Yüce Yaratıcı.

İhtirasât: Şiddetli hırslar, ihtiraslar.

Kemâlât: Güzellikler, faziletler, erdemler.

Mehâsin: Güzellikler.

Naks: Eksiklik, kusur.

Nisyan-ı nefis: Kendini unutmama.. nefsin hoşuna giden şeyleri görmezden gelme, aldırış etmeme.

Ucub: Kendini beğenme.

tarafından ona ihsan edilmiş nimetler olduğunu anlayıp, fahir yerinde şükür ve temeddüh yerinde hamdetmektir.

Şu mertebede tezkiyesi, **قَدْ أَفْلَحَ مَنْ** زَكَّيْهَا¹ sırrıyla şudur ki; kemâlini kemâlsizlikte, kudretini aczde, gınâsını fakrda bilmektir.

Dördüncü Hatve'de: **كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ** إِلَّا وَجْهَهُ² dersini verdiği gibi; nefis, kendini serbest ve müstakil ve bizzât mevcut

¹ “Nefsini maddî ve manevî kirlerden arındıran, felâha erer.” (Şems sûresi, 91/9)

² “O'nun Vechi (Zâtı ve rızası) dışında her şey yok olup gitmeye mahkûmdur.” (Kasas sûresi, 28/88)

Gınâ: Kendine yetme, başkasına ihtiyaç duymama.

Kemâl: Olgunluk, fazilet,

mükemmellik.

Temeddüh: Kendi kendini övme, beğendirmeye

çalışma.

bilir. Ondan bir nevi rubûbiyet dâvâ eder. Mâbud'una karşı adâvetkârâne bir isyanı taşır.

İşte gelecek şu hakikati derk etmekle ondan kurtulur. Hakikat şudur ki; *her şey nefsinde mânâ-yı ismiyle fânidir, mefkuddur, hâdistir, mâdumdur. Fakat mânâ-yı harfiyle ve Sâni-i Zülcelâl'in esmâ-sına aynadarlık cihetiyle ve vazifedarlık*

Adâvetkârâne: Düşman-casına.

Aynadarlık: Aynalık, ayna tutma, yansıtma.

Derk etmek: Anlamak, idrak etmek.

Esmâ: İsimler.

Hâdis: Sonradan olan.

Mâdum: Varlığı olmayan, yok

Mânâ-yı harfi: Her varlığın Yaratıcısına bakan ve O'nu gösteren yönleri, anlamları.

Mânâ-yı ismî: Her varlığın kendine bakan ve kendisini ifade eden yönü, anlamı.

Mefkud: Olmayan, yok.

Rubûbiyet: Rab, ilah olma.

Sâni-i Zülcelâl: Her şeyi sanatlı olarak yaradan Ulu Allah.

Vazifedârlık: Vazifeli olma, görevlilik.

itibarıyla şâhiddir, meşhuddur, vâciddir, mevcuttur.

Şu makamda tezkiyesi ve tathiri şudur ki: *Vücûdunda adem, ademinde vücûdu vardır. Yani kendini bilse, vücûd verse; kâinat kadar bir zulümât-ı adem içindedir. Yani vücûd-u şahsîsine güvenip Mûcid-i Hakikî'den gaflet etse; yıldız böceği gibi bir şahsî ziya-yı vücûdu, nihayetsiz zulümât-ı adem ve firaklar içinde bulunur, boğulur. Fakat enâniyeti bırakıp, bizzât nefsi hiç olduğunu*

Adem: Yok, yokluk.

Enâniyet: Benlik, gurur.

Firak: Ayrılık.

Meşhud: Allah'a olan şهادeti başkaları tarafından görülen.

Mevcut: Var edilmiş, varlığa erdirilmiş.

Şâhid: Allah'a şهادet eden, O'nu gösteren.

Tathir: Temizleme.

Tezkiye: Temize çıkarma veya arındırma.

Vâcid: Vücûd sahibi.

Vücûd: Varlık, var olma.

Ziya-yı vücûd: Varlığın ziyası, ışığı.

Zulümât-ı adem: Yokluk, hiçlik karanlıkları.

ve Mûcid-i Hakikî'nin bir ayna-yı tecellîsi bulunduğunu gördüğü vakit, bütün mevcudâtı ve nihayetsiz bir vücûdu kazanır. Zira bütün mevcudât, esmâsının cilvelerine mazhar olan Zât-ı Vâcibü'l-vücûd'u bulan, her şeyi bulur.

Hâtime

Şu acz, fakr, şefkat, tefekkür tarîkindeki dört hatvenin izahatı; *hakikatin ilmine, şeriatın hakikatine, Kur'ân'ın hikmetine dair olan yirmi altı adet Sözler'de* geçmiştir. Yalnız şurada bir-iki noktaya kısa bir işaret edeceğiz. Şöyle ki:

Ayna-yı tecellî: Cenâb-ı Hakk'ın güzel isimlerini, icraatlarını yansıtan, gösteren ayna.	eden, gerçek yaratıcı Allah (c.c.).
Cilve: Tecelli, belirti, görüntü.	Zât-ı Vâcibü'l-vücûd: Varlığı kendinden ve kesin tek varlık olan Allah (c.c.).
Mûcid-i Hakikî: Asıl var	

Evet şu tarîk, daha kısadır. Çünkü dört hatvedir. Acz, elini nefisten çekse, doğrudan doğruya Kadîr-i Zülcelâl'e verir. Hâlbuki en keskin tarîk olan aşk, nefisten elini çeker, fakat mâşuk-u mecâzîye yapışır. Onun zevâlini bulduktan sonra Mahbub-u Hakikî'ye gider.

Hem şu tarîk, daha eslemdir. Çünkü nefsin şatahat ve bâlâ-pervazâne dâvâları bulunmaz. Çünkü acz ve fakr ve kusurdan başka nefsinde bulmuyor ki, haddinden fazla geçsin.

Bâlâ-pervazâne: Yüksek-ten uçarcasına, haddini aşarcasına.

Eslem: Daha güvenli, daha emin.

Kadîr-i Zülcelâl: Her şeye gücü yeten Ulu Allah.

Mahbub-u Hakikî: Gerçek, asıl sevgili.

Mâşuk-u mecâzî: Mecâzî sevgili.

Şatahat: Bir takım hislerin coşkusu altında söylenen, dengesiz, maksadı aşan, dinin temel prensiplerine ters düşen sözler.

Zevâl: Sona erme, son bulma.

Hem, bu tarîk daha umumî ve cadde-i kübrâdır. Çünkü kâinatı ehl-i vahdeti'l-vücûd gibi, huzur-u daimî kazanmak için *idama mahkum* zannedip, ¹ لَا مَوْجُودَ إِلَّا هُوَ¹ hükmetmeye.. veyahut ehl-i vahdeti'ş-şuhûd gibi, huzur-u dâimî için kâinatı *nisyan-ı mutlak hapsinde*

¹ Vücûd-u Vâcib'e nisbeten başka şeylere vücûd denilmemeli.. onlar vücûd unvanına lâayk değildir..

Cadde-i kübrâ: Büyük, geniş yol, anayol.

Ehl-i vahdeti'l-vücûd: Allah'tan başka varlıkların da kendilerince sabit bir hakikati olduğu gerçeğini kabul etmeyen kimseler.

Ehl-i vahdeti'ş-şuhûd: Her şeyi Allah'ın tecellisi olarak gören, yani gözünde mâsiva yok olan, her

şeyde sadece Bir'i gören, gördüğü her şeyi muhtelif mertebelerde O'nun zuhur ve tecellisinden ibaret sayan kimseler.

Huzur-u dâimî: Daimî huzur.. Cenâb-ı Hakk'ın her yerde hazır ve nâzır olduğunu sürekli hissedebilme.

Nisyan-ı mutlak: Tamamen unutma, görmeme.

hapse mahkum tahayyül edip, لَا مَشْهُودَ¹ demeye mecbur olmuyor. Belki idamdan ve hapisten gayet zâhir olarak Kur'ân affettiğinden, o da sarf-ı nazar edip ve mevcudâtı kendileri hesabına hizmetten azlederek Fâtır-ı Zülcelâl hesabına istihdam edip, esmâ-yı hüsnâsının mazhariyet ve aynadarlık vazifesinde istimâl ederek mânâ-yı harfî nazarıyla onlara bakıp, mutlak gafletten kurtulup, huzur-u dâimîye girmektir. Her

¹ Meşhûd olan sadece O'dur.

Esmâ-yı hüsnâ: Cenâb-ı Hakk'ın güzel isimleri.

Fâtır-ı Zülcelâl: Yüce Yaraticı.

İstihdam etmek: Çalıştırmak, hizmet ettirmek.

Mazhariyet: Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinin kendi

varlığı üzerinde işleyişine ayna olma, nâil olma.

Sarf-ı nazar: Bakmama, görmezlikten gelme.

Tahayyül etmek: Hayal etmek, hayalde canlandırmak.

şeyde Cenâb-ı Hakk'a bir yol bulmaktır.

Elhâsıl: *Mevcudâtı; mevcudât hesabına hizmetten azlederek, mânâ-yı ismiyle bakmamaktır.*

Azletmek: Çıkarmak, ayırmak.

Elhâsıl: Hâsılı.. netice olarak.

İstimâl etmek: Kullanmak.

Karma İndeks

A

- âciz 58
Acz 64, 65, 66, 75, 76
adalet 8, 9, 12, 18
adem 3, 11, 23, 49, 50,
51, 74
Âdil-i Hakîm 18
Ahkemü'l-Hâkimîn 30
ahz-ı ücret 70
akıl 53, 63
âlâm 51
arzın halifesi 44
asıl ve fer' 9
aşk 65, 76
atâlet 51
avâm 4
âyât-ı Kur'âniye 33

B

- bâlâ-pervazâne 76
Bedihî kader 37, 41, 42
beliyyât 51
beliyyeler 49
Birinci Hatve 67, 68

C

- Cebrî 23, 24
Cenâb-ı Hak 12, 13, 14,
15, 29, 30, 32,
56, 64, 66, 79
cennet 45, 47, 48
Cüz-ü ihtiyârî 1, 2, 3, 5,
11, 16, 17, 18,
19, 31

D

- daire-i mümkinât 20
dalâlet 15
delâil-i kat'îye 32
derece-i hayat 40
dest-i kudret 39
Dördüncü Hatve 68, 72
dört hatve 66
dua 6, 31, 66
dua ve tevekkül 31
dünya 45, 49, 57, 58

E

- ebedî azap 12
 ehl-i gaflet 15
 ehl-i hak 24
 ehl-i huzur 13
 ehl-i iman 13
 Ehl-i Sünnet ve Cemaat
 24
 ehl-i tetkik 57
 ehl-i vahdeti'l-vücûd 77
 ehl-i vahdeti's-şuhûd 77
 ehl-i velâyet 58
 emr-i itibarî 10, 11,
 26, 27
 emr-i nisbî 28
 emr-i sâbit 28
 envâr-ı vücûd 51
 Eş'arî 25
 Eski Said 54
 esmâ-yı ilâhiye 12
 ezel 20
 ezel ilmi 20

F

- fahir 71, 72
 fahir ve ucbe 71
 fahr 5, 15

- Fakr 64, 65
 fakr 64, 66, 75, 76
 fâni 58
 farîza-yı hilkat 56
 Fâtır-ı Bîmisal 53
 Fâtır-ı Zülcelâl 71, 78
 fenâ ve zevâl 39
 Fenâ ve zevali 70
 ferâizi işlemek 66
 fıkra-yı Arabiye 59

G

- gaflet 15, 74
 Güneş 6, 59
 gurur 74

H

- hafî tarîkler 65
 Hafîz-i Alîm 40
 hakâik-i mevcudât 56
 hakikat 20
 Hakîm 18, 29, 40, 62,
 65
 Hâkim 8, 9
 Hakîm-i Mutlak 29
 hâl 20, 22, 28, 66
 hâlî 2

Hâlık-ı arz ve semâvât
10
hâlık-ı ef'âli 26
Hâlık-ı semâvât ve arz 10
halk-ı şer 7
halk ve îcad 7
haricî vücûd 19
hasenat 14
hatve 66
havâs 53
hayat 37, 38, 39, 40,
43, 50, 51, 57,
58, 66
hayat-ı insâniye 40
hayat-ı maddiye 57, 58
hayır 7, 49
hayr-ı kesîr 7
hayr-ı mahz 49
hikmet 4, 12, 17, 18, 42,
53, 62
hikmet-i cüz-ü 4
hizmet 55, 70, 78
hükm-ü Kur'ânî 33
hürriyet 45, 46
huzur-u dâimî 77
huzûzât 70, 71

I
ızdırap 47
İ
îcad 6, 7, 9
îcad-ı ilâhî 9
idama mahkum 77
ihtiyâr 6, 18, 26
İkinci Hatve 67, 70
ilim 4, 19, 62
illet 9, 25, 26
illet ve neticeler 9
İllet ve sebep 8
illet-i tâmme 25, 26
ilmî 2, 4, 17, 35
ilmî bir kalıb-ı mânevî 35
ilm-i ezeli 22
İlm-i sarf 28
İmam-ı Mübîn 37, 38,
42
iman 3, 6, 13, 14, 32,
44, 45, 46, 48
inâyet-i azîmine 13
intizam 17, 33, 36
intizâm-ı maddî 41
intizâm-ı mânevî 41

- İrade 28, 29, 30
 irade 29, 36, 41
 İrade-i cüz'iyeye-i insaniye
 29
 İslâmiyet 2, 3, 66
 ism-i fâil 28
 İsm-i Hak 56
 istidat 6
 istifade-i huzûzât 70
 istiğfar 31
 istiğfar ve tevbe 31
 istikbali 20
 isyan 10, 11, 13
- K**
- kader-i ilâhî 8, 9
 Kadere iman 32, 44, 45,
 46, 48
 Kader ile cüz-ü ihtiyârî
 1, 17
 kaderî mikdar 38
 Kadîr-i Hakîm 40
 Kadîr-i Zülcelâl 76
 kâf-nûn 34
 kâinat 12, 33, 74
- Kalb 44, 53, 58
 kalem-i kader 44
 kanun-u ilâhî 6
 kebâiri terk 66
 kemâl 14, 46, 48
 kemâl-i iman 14
 kemâlât 2, 14, 49
 kesb 5, 27
 kesb-i insanî 27
 kesb-i istihkak 5
 Kesb-i şer 7
 kibrit 5
 Kitab-ı Mübîn 37, 38, 41
 Kudret 6, 35, 39, 43
 kudret-i ezeliye 35
 kudret 6, 20, 34, 35, 64
 küfür 11, 12, 13
 Küfür ve mâsiyet 11
 külfet ve hizmet 70
 Kur'ân 5, 10, 24, 26, 33,
 64, 75, 78
 Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân
 10
 Kur'ân affettiğinden 78
 kusur 69, 71
 kuvve-i hâfızalar 38

L

letâif 53, 65
letâif-i aşere 65
Levh-i Mahfuz 38, 42

M

maâsi 4, 49
Mâbud 68, 69, 73
Mâbud-u Hakikî 69
maddî bir kalıp 35
mağrur 2, 54, 55
mağrur nefsim 55
Mahbub-u Hakikî 76
makâsıd 45
mâlûm 19
mânâ-yı harfî 78
mânevî sıkıntı 45
Matüridî 24
mâzi 20, 21, 22, 58
mâziyat 4
mebde ve münteha 9
medâr-ı nazar 16
medâr-ı sevap 18
mehâsin 49, 71
mesâib 49, 51

meşakkat 51
mesuliyet 3, 30
Mevti 70
meyelân 24, 25, 31
meyelân-ı hayr 31
meyelân-ı şerri 31
meyelândaki tasarruf 25
mûcib bir müreccih 27
Mûcid-i Hakikî 74, 75
mucizât-ı kudret 34
müftehir 54
mukadderat-ı hayatı 39
mümin 2, 10
murassâ 52, 53
müreccih 27, 28
musibetler 49, 53
müstakbel 21, 58
Mutezile 24

N

naks 71
Nazarî 2, 37, 41
nebâtat 40
nefis 3, 6, 15, 57, 68,
70, 71, 72, 74
nefsim 49, 55, 58
nekâis 50

netice-i sanat 56
 nisyan-ı nefis 71
 nisyan etmemek 71
 nüfus-u seb'a 66

O

on hatve 66

P

padişah 46, 47

R

racül-ü fâcir 56
 Rahîm 62, 65
 Rahmân 58, 65
 rahmet 6, 7, 53, 62
 rahmet-i ilâhiye 6
 riyâkâr 54, 55
 rızâ 6
 rubûbiyet 73
 rüçhâniyet 25, 28
 ruh 44, 46, 58

S

Sâni-i Zülcelâl 53, 73
 sebep 4, 6, 8, 9, 15,
 27, 29

seffine 11
 sergüzeşt-i hayatı 38, 43
 serkeş 54
 Seyyiât 3, 5, 6, 14
 seyyie 5, 11
 sırr-ı kader 17
 Sözlere 75

Ş

şart-ı âdi 29, 30
 şatahat 76
 şefkat 49, 62, 64, 65, 75
 Şems-i Sermed 59
 şer 7, 8, 31, 49
 şerr-i cüz'î 7
 şerr-i kesîr 7
 şerr-i mahz 49
 şuâât-ı rahmet 53
 şükür 56
 şükür ve temeddüh 72
 şuur 6

T

tâdil-i erkân 67
 tahribat 5, 11, 13

tahrip 11
tahşid 10
takdis 14
tarihçe-i hayat 37
tarîk 65, 66, 76, 77
tarîk-i cehriye 66
tarîkler 64, 65
tasaffi 50, 51
tecelli 28, 62
tecelliyât 12
tefekkür 59, 64, 65, 75
tefer'un 5
teklif 2, 4, 14
tekzip 12
tercih bilâ-müreccih 27,
28
Tereccuh bilâ-müreccih
28
tezkiye-i nefis 68
tezkiye etmemek 70
tezyif 12
Tüfek 23, 24, 29

U

ubûdiyet 14, 65
ucub 56
ucublu 54

Ü

Üçüncü Hatve 67, 71

V

Vâhib-i hayat 50
vazife-i fitrat 56
vicdanî 2
Vücûd 18, 20, 25, 49,
74, 77
vücûd-u haricî 20, 25

Y

Yâr-ı Bâki 59
yeis 4
yıldız böceği 74
Yirmi İkinci Söz 54
Yirminci Söz 57

Z

Zât-ı Vâcibü'l-vücûd 75
ziya-yı vücûd 74
zulm 8
zulümât-ı adem 51, 74